

de demOcratische

school

Driemaandelijks tijdschrift van de Oproep voor een democratische school (Ovds) • N°22, augustus 2005 • 2,5 euro

Onderwijs in Cuba

Verslag studieris 2005

de democratische school

Vrijwilligerslaan 103 bus 6
1160 brussel

tel.: +32 (0)2 735 21 29

e-mail: ovds@democraticheschool.org

web: www.democraticheschool.org

Driemaandelijks tijdschrift van de Oproep
voor een Democratische School (Ovds).

Redactie: Nico Hirtt, Jean-Pierre Kerckhofs,
Philippe Schmetz, Tino Delabie,
Roger Jacobs.

Lay-out: Jean-Marie Gilson

Abonnementen

Gewoon abonnement: 8 euro

Abonnement + lidmaatschap: 10 euro
(volgens uw financiële middelen).

Betalingswijze

storten op rekening nr. 000-0572257-54
van Ovds of met gekruiste chèque in EUR
op het adres van Ovds

Artikels

De artikels of de voorstellen van artikels
moeten per e-mail worden opgestuurd, bij
voorkeur in RTF formaat of MS-Word (Mac
of Pc) of Claris Works. De redactie houdt
zich het recht voor de artikels in te korten,
kleine correcties aan te brengen en de (tus-
sen) titels te wijzigen.

Recht op kopiëren

De gepubliceerde teksten mogen op om het
even welke wijze vrij worden verspreid en
vermenigvuldigd. Wij vragen wel om de bron
te vermelden en aan te geven hoe de lezer
Ovds kan bereiken (adres, telefoon of e-mail
vermelden). Gelieve ons een exemplaar op
te sturen van elke publicatie die artikels van
De democratische school overneemt.

De Oproep voor een Democratische School (Ovds) ijvert er voor dat alle jongeren door het openbaar, gratis en verplicht onderwijs, toegang krijgen tot de kennis die hen in staat stelt de wereld te begrijpen en te veranderen. De basistekst wordt op eenvoudige aanvraag opgestuurd.

Onderwijs in Cuba

<i>Waar een klein land groot in is</i> Katrien Demuyne, Marc Vandepitte	3
<i>Het Cubaanse onderwijssysteem. Geslaagd met onderscheiding</i> Jacques De Maere	9
<i>Doktertje spelen in de klas. Kleuterschool in de buurt van Havana</i> Marthe Belpaire	13
<i>Lesgeven is een beroep vol liefde. Een lagere school in Trinidad</i> Marthe Belpaire, Ingrid Franckx	15
<i>Leren op de tonen van salsa. Lagere secundaire school Yuri Gagarin</i> Anne-Maria De Witte, Annemie Mels	17
<i>Universiteit gaat naar het volk. Hoger onderwijs in Cuba</i> Danièle September	20
<i>Swingend kunstonderwijs. Opleiding van kunstanimateuren in Villa Clara</i> Hendrik Muysshondt, Ilse Dens	24
<i>Studeren als job. Tweedekansonderwijs</i> Anne-Maria De Witte, Annemie Mels	26
<i>Studeren van 's morgens tot 's avonds. De normaalschool in Melena del Sur</i> Anne-Maria De Witte	28
<i>Solidaridad con Panama. Bijzonder onderwijs in Havana</i> Anne-Mieke Vermeulen, Paul 't Hart	30
<i>Palacio's, echte kinderpaleizen, maar niet zoals in de sprookjes!</i> Tine Demyttenaere	33
<i>'t Is weer voorbij die hele Cubareis</i> Ingrid Franckx	35

WAAR EEN KLEIN LAND GROOT IN IS

Tijdens de paasvakantie 2005 organiseerde de Oproep voor een Democratische School een studiereis naar Cuba. Een groep van negentien enthousiastelingen (op twee na allemaal onderwijzers) proefde gedurende veertien dagen van de Cubaanse gastvrijheid en kreeg de binnenkant te zien van het onderwijsstelsel, van de kleuterschool tot de universiteit, van het tweede kansonderwijs tot een gehandicapteninstelling. In dit themanummer willen we de lezer laten meeproeven van het Cubaanse onderwijs.

We hebben niet de pretentie een academisch werkstuk af te leveren, maar hebben toch geprobeerd op basis van onze ervaringen en wat studiewerk een systematisch overzicht te geven van hoe de Cubaan van vandaag geschoold wordt. Aan de deelnemers werd gevraagd een bepaald aspect op zich te nemen en daar een verslag van neer te schrijven. Het geheel is een mix geworden van studiemateriaal en reisindrukken met uiteraard hier en daar verschillende interpretaties van de opgedane ervaringen. Elke vogel zingt zoals hij gebekt is. De redactie heeft er voor geopteerd iedereen zijn ding te laten doen en eventuele afwijkende nuances of opvattingen naast elkaar weer te geven en niet te stroomlijnen. Het moet wel gezegd dat de meningsverschillen in de groep vooral opliepen als het Belgische onderwijs ter sprake kwam ...

In dit inleidend stuk willen we een aantal maatschappelijke aspecten en recente evolutie schetsen die nodig zijn om een goed begrip te krijgen van de (r)evolutie van het onderwijs van de laatste jaren in Cuba.

Arm maar ontwikkeld

Cuba zet ons steeds weer op het verkeerde been. Het is een arm derdewereldland, maar omdat de typische, schrijnende miserie van een land uit het Zuiden ontbreekt, zijn we geneigd dat te vergeten. Omdat het eiland op vlak van onderwijs, wetenschap, gezondheidszorg, cultuur, ... sterk ontwikkeld is, beoordelen we het spontaan volgens de maatstaven van een rijk, ontwikkeld land. En dat is fout natuurlijk. Indien je in de artikels van dit nummer abstractie maakt van de materiële (soms zwakke) omstandigheden en de plaatsnamen weglaat, dan zou je kunnen denken dat het om een studiereis ging naar bijvoorbeeld Spanje, Canada of zelfs het rijke Noorwegen.

Bronnen: UNDP, *Human Development Report 2004*, p. 168-171; 202-5; *Worldbank, World Development Report 2005*, p. 256-7, 264; Chronic Poverty Research Centre, *The Chronic Poverty Report 2004-05*, p. 112.

	Belgie	Cuba	Latijns-America
Levenverwachting	79 j	77 j	71 j
zuigelingensterfte	5%	6%	27%
BNP/inw	\$ 26.000	\$ 2.500	\$ 3.300
Uitgave onderwijs in % BNP	5,8%	8,5%	3,9%
kinderarbeid	0%	0%	9%

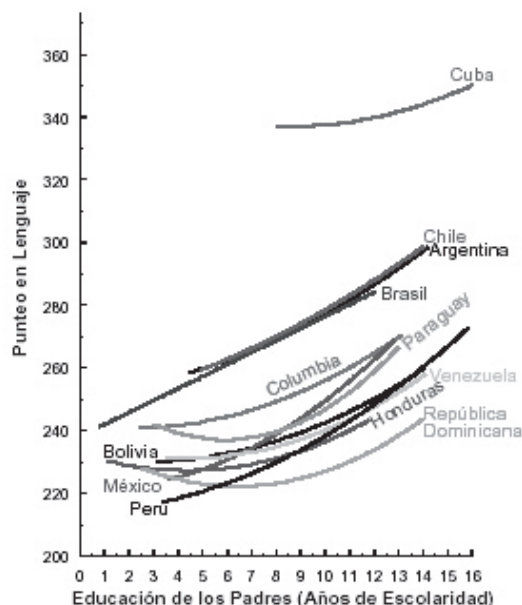
2004 Kindersterfte in Amerika

Canada	5
Cuba	5,8
VS	7
Costa Rica	8
Chili	8
Argentinië	17
Mexico	23
Dominicaanse Republiek	29
Brazilië	33
Guatamala	35
Haïti	76

UNICEF, *State of the World's Children 2005*, New York 2005; MINSAP, Estadísticas 2004.

Nochtans hebben we hier te maken met een land dat economisch gesproken onder het gemiddelde zit van Latijns-Amerika en te vergelijken valt met de landen van Noord-Afrika. In die landen is kinderarbeid normaal, is de onderlaag van de bevolking analfabeet, zijn er duizenden straatkinderen en kan enkel een kleine elite dromen van universitaire studies. Dát zijn de zaken die je in Cuba normaal moet verwachten en het is in die spiegel dat je de Cubaanse maatschappij en zijn onderwijssysteem moet bekijken en beoordelen. We laten hieronder de cijfers en grafieken voor zichzelf spreken.

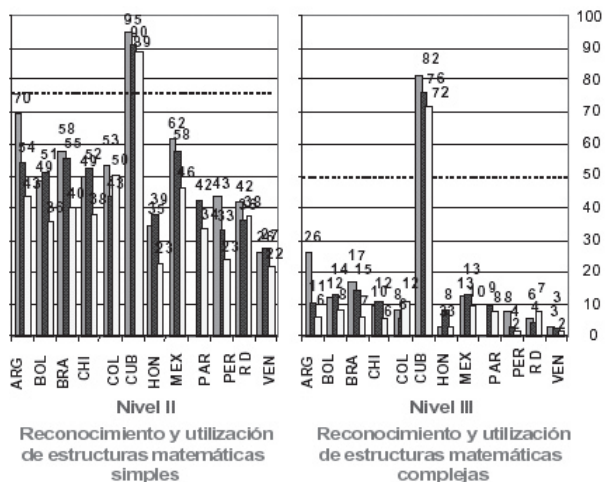
Gradientes Socioculturales por Rendimiento en Lenguaje por País

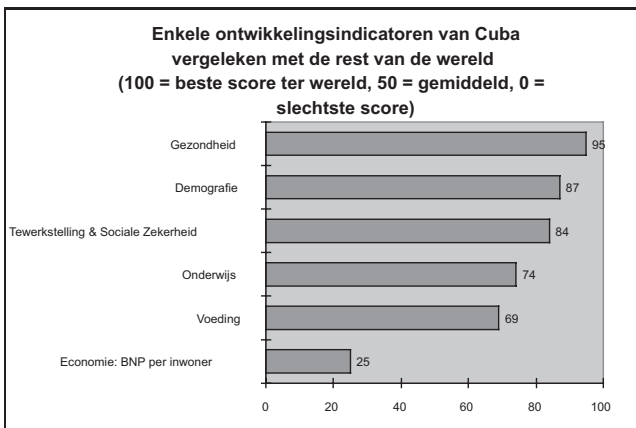
(Deze grafiek duidt aan hoe hoog leerlingen scoren op taalgebied, afhankelijk van het aantal jaren dat hun ouders onderwijs gevolgd hebben.)

UNESCO (Laboratorio Latinoamericano de Evaluación de la Calidad de la Educación), *Primer Estudio Internacional Comparativo sobre Lenguaje, Matemática y Factores Asociados en Tercero y Cuarto Grado*. Santiago 1998, p. 37 en 59.

Onderstaande grafiek toont hoe een zwakke positie op de wereldmarkt voor een groot stuk overwonnen kan worden door het maken van de juiste maatschappelijke keuzes. Om een bevolking behoorlijk te voeden, een degelijk onderwijs aan te bieden en te voorzien van voldoende gezondheidszorgen is een zwakke economische basis uiteraard een belangrijke handicap. Maar die kan overwonnen worden. Sociale ontwikkeling wordt niet gedetermineerd door economische ontwikkeling, dat bewijst het voorbeeld van Cuba. Ontwikkeling en bestrijding van armoede zijn in de eerste plaats een kwestie van herverdeling, van machtsverhoudingen en dus van politiek. Armoede en miserie zijn geen noodlot maar het gevolg van maatschappelijke verhoudingen.

(Kennis en toepassing van eenvoudige wiskundige structuren in Latijns-Amerikaanse landen; complexe wiskundige structuren in Latijns-Amerikaanse landen; het gaat om de tweede en derde graad in het lager onderwijs; van de landen worden de beginletters gegeven.)

Bron : Candido M. & Lopez M., *Indice de desarrollo humano: una propuesta para su perfeccionamiento*. in *Economía y Desarrollo* 1996(1), 141-175, p. 168, gebaseerd op cijfers van UNDP en ECLAC.

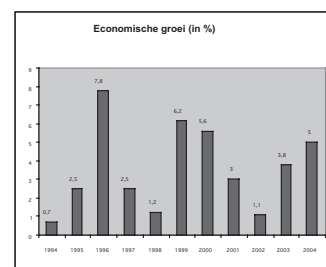
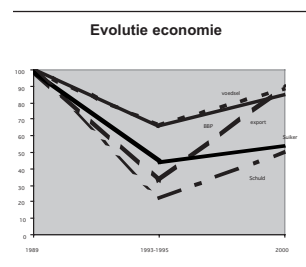
De Speciale Periode

De zwakke economische basis is het gevolg van drie factoren: de positie op de wereldmarkt, het ineenstorten van het Oostblok en de blokkade van de VS. De kolonisatie maakte van het eiland één grote suikerrietplantage en later een wingewest voor Amerikaanse multinationals. Het had alle kenmerken van een typisch derdewereldland. Na de revolutie in 1959 werd het eiland direct getrakteerd op een economische blokkade. De grote verliezen als gevolg daarvan werden gedeeltelijk gecompenseerd door de gunstige economische relaties met de toenmalige Oostbloklanden. Maar daar kwam abrupt een einde aan met de val van de socialistische landen in Europa en de SU. De gevolgen voor Cuba waren desastreus. De VS deden er nog een schepje bovenop door de blokkade nog gevoelig te verscherpen door de wetten Torricelli (1992) en Helms Burton (1996). De economie kende een nooit geziene depressie. Het BNP zakte met 35%, de handel met 80%, grote delen van de productie werden geparalyseerd. Het was een situatie die normaal enkel voorkomt in oorlogperiode. Daarom sprak men over de 'Speciale Periode in Vredestijd'.

In dergelijke economische omstandigheden gaat de sociale situatie er ook stevast sterk op achteruit, tenminste dat is het recept in alle kapitalistische landen. In Cuba kreeg de bevolking een gevoelige achteruitgang van de koopkracht te slikken, maar gingen de sociale indicatoren er zelfs op vooruit. Zo daalde de zuigelingsterfte - dat is een belangrijke indicator om het sociale welzijn van een bevolking te meten - tijdens de Speciale Periode van 12 per duizend naar 6 per duizend en be-

hoort daarmee tot de laagste van de wereld.

De Cubaanse overheid ging over tot een drastisch, maar doordacht en evenwichtig crisismanagement, o.a. door het uitbouwen van het toerisme. Deze aanpak boekte snel resultaten. Vanaf 1994 was er een heropleving die sedertdien is blijven duren en die vanaf het einde van de jaren negentig de gemiddelde groei van Latijns-Amerika ver overtreft.(1) Momenteel zit Cuba ongeveer opnieuw op het niveau van 1989. Dat betekent dus een verlies van ongeveer vijftien jaar. Zonder die crisis was het BBP vandaag ongeveer 70% hoger geweest en zonder de blokkade uiteraard nog veel hoger.

Voor de bronnen zie diverse artikels van Vandepitte M., op www.cubanismo.net.

Tegen het einde van onze reis (9 april 2005) was een belangrijke monetaire ingreep gepland. Er vond een revaluatie plaats van de plaatselijke munten (want er zijn er namelijk twee) t.o.v. buitenlandse munten. Een paar maanden daarvoor was de dollar al geschrapt als betaalmiddel. Het zou ons te ver brengen om dit te behandelen,(2) maar het is wel een teken dat de Cubaanse economie duidelijk sterker is geworden. Dat is o.a. het gevolg van gunstige economische relaties met Venezuela, China en Brazilië en nog enkele andere meevallers. In de toekomst zijn nog meer revaluaties gepland, wat de kloof tussen de Cubanen die dollars (of andere deviezen) bezitten en zij die het moeten doen met pesos, verder zal verkleinen.

Batalla de las Ideas

Tijdens de 'speciale periode' is ook de wereld rondom het eiland totaal veranderd. Waar vroeger twee grootmachten voor een zeker evenwicht zorgden, ligt Cuba nu in een vijandige wereld waar de neoliberale globalisering onder leiding van supermacht VS de alleenheerschappij opeist. Aan de ene kant verhoogt dit het gevaar op agressie tegen Cuba vanuit de VS. Prominente

figuren uit de Bush-regering steken niet onder stoelen of banken dat Cuba een doelwit vormt in hun zelfverkondigde 'war on terror'. Aan de andere kant wordt de jonge generatie Cubanen, die enkel de schaarste en problemen van de 'speciale periode' kent, bestookt met de neoliberale ideologie. Niet minder dan 2.239 radio-uren per week - bekostigd door de VS-overheid - beleggen het eiland met contrarevolutionaire oproepen en desinformatie.

En dat is goed gezien, want de 'speciale periode' heeft sporen nagelaten. Ze heeft het revolutionaire draagvlak van de bevolking verzwakt. Maar de Cubaanse overheid reageerde alert. Al in 1998, als het eiland weer wat materiële ademruimte krijgt, worden de eerste aanzetten van de zogenaamde 'Batalla de las Ideas' gegeven. Solidariteit, maatschappelijke inzet, internationalisme, het collectief werken aan het project van de revolutie: daar moet werk van gemaakt worden. Om dat te realiseren grijpt Cuba terug naar José Martí, de nationale bevrijdingsheld en dichter, en naar het voorbeeld van Che. 'Ser como él' ('Zijn zoals Che') is het ordewoord voor de Pioniertjes, de nationale jeugdbeweging. José Martí verdedigde de idee dat enkel een goed gevormd en opgeleid volk zijn vrijheid kan verzekeren. Tegen de tendentieuze campagnes van de vijand bewapent de revolutie zich met een betere opleiding en een hoger cultureel niveau van de mensen, gekoppeld aan een sterke mobilisatie. De 'Batalla de las Ideas' bestaat uit zo'n 200 concrete projecten, allemaal gericht op het ontwikkelen van kennis, cultuur en bewustzijn.

Maar de revolutie wil niet alleen sterker staan om de strijd aan te gaan. Tegelijk gaat het om een nog veel groter project: een meer rechtvaardige socialistische maatschappij ontwikkelen. Want ondanks al wat bereikt is in 40 jaar revolutie, met gelijkheid van kansen voor elke Cubaan, blijken marginaliteit en zekere vormen van racisme nog steeds aanwezig. Op korte termijn willen de Cubanen die problemen aanpakken en een grote sociale sprong voorwaarts maken.

«Als ze de strijd met ons voeren op het vlak van de ideeën, zullen we die strijd op dat vlak winnen. Een burcht van ideeën is sterker dan een van steen. Een juist idee dat verdedigd wordt vanuit het diepste van een spelonk is sterker dan een leger.»

José Martí.

Elián en 'De Vijf'

De 'Batalla de las Ideas' kreeg eigenlijk pas goed vorm tijdens de campagne om het jongetje Elián, dat in Miami gegijzeld werd, terug bij zijn vader op Cuba te krijgen. Het kind was door zijn moeder en haar vriend zonder medeweten van de vader meegenomen op een bootje naar Miami. Op 25 november '99 raakte bekend dat Elián, nadat het bootje schipbreuk leed, waarbij zijn mama omkwam, door vissers gered was. Maar ook dat de anti-Cubaanse maffia van Miami niet van plan was het kindje van amper 5 naar zijn vader te laten terugkeren. Jongeren en schoolkinderen kwamen spontaan in actie. Elke avond waren er grote manifestaties voor de Amerikaanse vertegenwoordiging in Havana. Het Cubaanse volk ging lijnrecht in tegen de VS-propagandamachine, die beweerde dat het kind beter af was in Miami. Dat betekende het echte startschot van de 'Batalla de las ideas'.

De 'Batalla de las Ideas' behaalde een eerste overwinning op 28 juni 2000, toen een trotse Juan Miguel González, de papa van Elián, met het kind op de arm in Havana uit het vliegtuig stapte. Dankzij de mobilisatie van de hele Cubaanse bevolking en dankzij de internationale solidariteit, tot in de VS zelf toe, kon het jongetje behouden naar zijn familie terugkeren, tegen de zware druk van de Cubaans-Amerikaanse maffia van Miami in. Het revolutionair enthousiasme van jong en oud in Cuba kreeg een ware energiestoot. Een nieuwe injectie kwam er met de zaak van de zogenaamde 'Vijf'. Sinds de jaren zestig zijn terroristische groepen actief tegen Cuba vanuit Miami. Zij krijgen hierbij nauwelijks verholen steun van de CIA en het Witte Huis. Omdat samenwerking met de VS-autoriteiten uitgesloten is kunnen de Cubanen niet anders dan infiltreren in deze terreurnetwerken. Dat was het geval met Gerardo Hernández, Ramón Labañino, René González, Fernando González en Antonio Guerrero. Op gevaar af van hun leven infiltreerden ze in deze extremistische groepen om zoveel mogelijk informatie te verzamelen en aanslagen te vermijden. Dankzij hun stoutmoedig werk konden een aantal zware bomaanslagen voorkomen worden. Jammer genoeg werden ze in 1998 ontmaskerd en opgepakt. Na een schijnproces worden ze veroordeeld tot abnormaal hoge straffen: samen krijgen ze viermaal levenslang en 77 jaar. Ondertussen zijn de vijf uitgeroepen tot helden van de Cubaanse revolutie. Miljoenen Cubanen komen voor hen op straat en de zaak is dagelijks televisienieuws. Wereldwijd zijn er ondertussen meer dan tweehonderd Free the Five-comités die ijveren voor hun vrijlating. In Cuba zijn de

Vijf het symbool van de onverzettelijkheid tegen het Amerikaans imperialisme. Sinds enkele jaren is de campagne voor de vrijlating van de vijf de hoofdcampagne in Cuba. Als je in Cuba mensen aanspreekt over de Vijf dan raak je hun ziel, dat hebben de reizigers van de paasvakantie meermaals aan de lijve kunnen ervaren.

Meer dan 200 programma's

De leiding van de revolutie gaf de verantwoordelijkheid voor de 'Batalla de las Ideas' resoluut door aan de jongeren. Zij zijn eindverantwoordelijk voor de meer dan 200 programma's van deze campagne. Zo is Miriam Yanet Martín González, nationaal voorzitter van de jeugdbeweging Pioniers en amper 30, verantwoordelijk voor een van de programma's gericht op jongeren tussen 12 en 15 jaar. Iedereen weet dat dit een heel gevoelige leeftijd is. Cuba besloot een revolutie door te voeren in de pedagogie van het lager middelbaar onderwijs. De kinderen komen er, vanuit het vertrouwde klasje met de onderwijzer uit de lagere school, plots terecht in de anonimiteit van een grote school, met massa's leerkrachten voor verschillende vakken. En dat juist op een leeftijd waar een goede begeleiding doorslaggevend is om de jongeren gemotiveerd te houden om verder te studeren.

In 2001 startte Cuba het experiment. Honderd 18-jarigen werden gezocht voor het project. Ze worden «los 100 valientes», de 100 dapperen genoemd. Zij begonnen aan een integrale regentaatopleiding. Behalve lichamelijke opvoeding en vreemde talen moeten ze alle vakken kunnen geven, en dat aan een beperkt klasje van maximum 15 leerlingen. Zo is een goede opvolging van elke scholier verzekerd. De leerkracht kan met elk van zijn 15 leerlingen een persoonlijke band opbouwen, kent hun problemen, hun families, hun sociale situatie. Het experiment werd uitgetoetst op twee scholen, met jonge leerkrachten in volle opleiding. De resultaten waren schitterend. Intussen

Free the five. De vijf (of zijn het er zeven?) helden zijn alomtegenwoordig in het Cubaanse landschap.

is zowel de integrale opleiding van regenten als de toepassing van dit programma veralgemeend. Op 8 september 2003, begindatum van het nieuwe schooljaar, is het van toepassing op 1.140 lager middelbare scholen met in totaal 498.000 leerlingen. Net als alle andere programma's van de 'Batalla' wordt dit nauwgezet opgevolgd. Elke avond houdt elke school om 17 uur een korte evaluatievergadering. Een uur later liggen de resultaten op de 'nationale commandopost'. De verantwoordelijke ploeg - de minister van onderwijs, Miriam Yanet, kabinetsmedewerkers en kaders van de Cubaanse jongerenbeweging - overloopt die resultaten en stuurt bij waar nodig.

Een ander programma is het 'studeren als job'. Heel wat jongeren blijken doelloos rond te hangen. Ze verlaten de school om de meest diverse redenen, behalen geen diploma en werken ook niet. Ze hangen rond, klussen wat bij, proberen eventueel hier of daar een toerist wat centen afhandig te maken. Kortom, ze hebben geen plaats in de maatschappij en zijn een risicogroep die in de criminaliteit dreigt te vervallen. Van de zowat 170.000 Cubaanse jongeren die tot voor kort in die situatie zaten hebben op dit moment 63,4 % hun studies weer opgenomen. Ze worden betaald om te studeren. 37.155 van hen konden intussen aan de universiteit starten. Een 1000-tal van die laatsten kozen voor een carrière als arts. Tegelijk voelen duizenden families, die dikwijls al vele generaties in de marginaliteit leefden, dat de revo-

lutie expliciet met hun kinderen begaan is. Ook de kleintjes worden niet vergeten. In Cuba, een ontwikkelingsland, gingen al langer alle kinderen onder de 12 jaar naar school. Maar dikwijls in klaslokalen die te krap waren, of in slechte staat. In de zomer van 2002 staken de Cubaanse studenten de handen uit de mouwen. Zoals elk jaar volgden ze de oproep van Che Guevara om via de 'Brigadas Estudiantiles de Trabajo', de studenten-werkbrigades, een aantal sociale taken met vrijwilligerswerk aan te pakken. Honderden klaslokaaltjes werden in orde gebracht of bijgebouwd. De maximale klasgrootte is sindsdien 20 leerlingen. Intussen beschikken al die lagere scholen ook nog eens over een tv-toestel en video per klaslokaal én over een computerlokaal. Op video worden modellessen verspreid, gegeven door de beste leerkrachten. Om dat mogelijk te maken moeten alle schooltjes uiteraard van elektriciteit voorzien zijn. Sommige schoolgebouwen, in afgelegen streken, hadden dat nog niet. Daarop werden in totaal 2.368 zonnepanelen geplaatst. 439 van die schooltjes hebben minder dan 5 leerlingen, 67 zelfs maar één. Toch zijn ze allemaal volledig uitgerust en beschikt elk schooltje over zijn onderwijzers.

Het zou ons te ver leiden om hier alle programma's en hun impact te overlopen. In het artikel van J. De Maere worden de concrete plannen voor het onderwijs op een rij gezet. We willen hier nog aanstippen dat twee programma's van de 'Batalla de las Ideas' gericht zijn op de volledige bevolking. Vooreerst is er de 'Mesa Redonda', of 'Ronde Tafel', een info- en actualiteitsprogramma dat elke avond in prime time op tv komt. Hier krijgt elke Cubaan gedetailleerde info over wat in de wereld gebeurt. Informatie via media als CNN of TVE wordt door specialisten terzake onder de loep genomen. Cuba zet er zijn eigen kritische, anti-imperialistische visie tegenover. Zo wapent het zijn bevolking met stevig onderbouwde argumenten tegen desinformatie.

«Het is belangrijk dat de mensen zich van dag tot dag bewuster worden van de noodzaak om zich in te zetten voor de samenleving, maar tegelijkertijd van het feit dat zij zelf de motor ervan zijn.»

Che Guevara

En dan zijn er nog de 'Tribunas Abiertas de la Revolución', een soort politiek-culturele meetings die om de week plaatsvinden, telkens in een andere gemeente. In 2003 waren er 154 zulke meetings, in 141 van de 169 Cubaanse gemeenten. In totaal namen er meer dan 9,5 miljoen mensen aan deel, op een bevolking van ongeveer 11 miljoen inwoners. Het podium wordt ontworpen en versierd door lokale kunstenaars. Het programma bestaat uit muziek, zang en dans gebracht door plaatselijke artiesten en groepen, afgewisseld met politieke boodschappen in verband met het thema van de meeting of van de actualiteit. Die boodschappen worden evengoed gebracht door plaatselijke vakbonds-, vrouwen- of jongeren-woordvoerders als door historische leiders van de revolutie. De 'tribunas abiertas' brachten een hele nieuwe dynamiek op gang. De mensen zijn echt trots en genieten van het uitstekend niveau van hun eigen lokale artiesten. Tegelijk zijn het echte mobilisatiemomenten met een revolutionaire geest.

De 'Batalla' staat nog in zijn kinderschoenen. Toch zijn de eerste resultaten al zichtbaar. Duizenden jongeren werden reeds opgeleid via de nieuwe programma's. Duizenden anderen bieden zich aan. Een nieuwe generatie vormt zich tot 'nieuwe mensen' die het Cubaanse revolutionaire project dragen.

Katrien Demuynck, verantwoordelijke Initiatief
Cuba Socialista (ICS)

Marc Vandepitte, publicist

1) Tussen 1998 en 2003 steeg het Cubaanse BBP gemiddeld met 3,3% per jaar tegenover 1,2% in Latijns-Amerika. *ACLA, Anuario estadístico de America Latina y el Caribe 2003. Santiago de Chile 204, p. 56.*

2) Daarvoor verwijzen we naar Vandepitte M., *Naar het einde van de Speciale Periode?* op www.cubanismo.net.

HET CUBAANSE ONDERWIJSSYSTEEM GESLAAGD MET ONDERSCHIEDING

In 1961 slaagden de Cubaanse revolutionairen erin het analfabetisme blijvend terug te dringen van ongeveer 25% naar ongeveer 4%. In 1999 bleek uit UNESCO-onderzoek dat Cubaantjes in de lagere school voor rekenen resultaten boekten die 25 tot 35%, en voor taal 17 tot 26% beter waren dan die van het beste van de andere Latijns-Amerikaanse landen (in casu Argentinië). Nergens in Latijns-Amerika is de participatie van alle lagen van de bevolking aan het onderwijs zo hoog.

Het succes van het Cubaanse onderwijsmodel is onbetwistbaar. Hoe valt het te verklaren? Wat zijn het kader, de componenten en de consequenties?

Kader

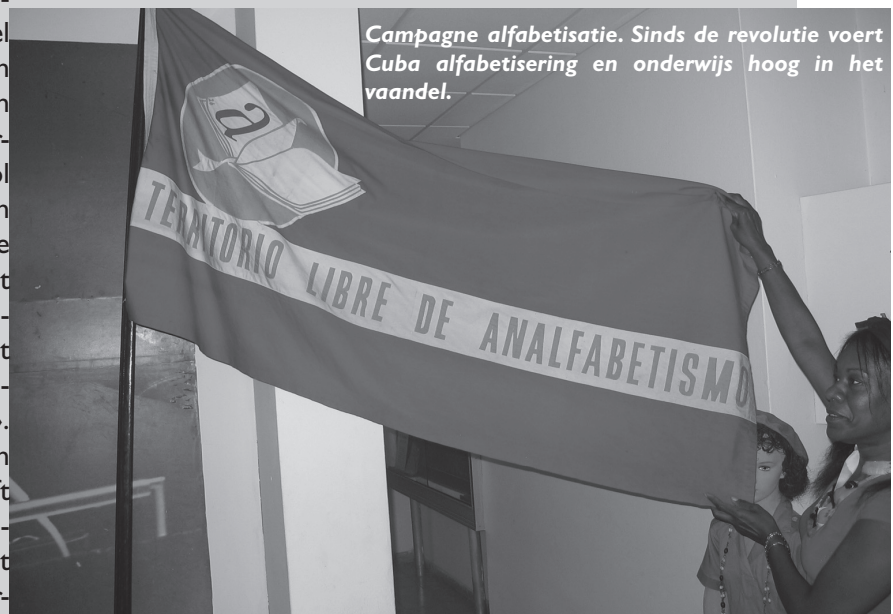
De Cubaanse leiders ontleen hun wereldbeeld aan de Verlichting en haar linkse uitlopers, en aan hun nationale en nationalistische verankering.

Ze stammen uit een prerevolutionaire wereld die ze als structureel en stuitend onrechtvaardig hebben ervaren, en hebben daartegen een revolutie op het getouw gezet, waarvan de eerste fase in 1959 succesvol is afgesloten. Met een groot geloof en ondanks felle buitenlandse obstructie werken ze verder aan hun project, dat zou moeten leiden tot een structureel rechtvaardige maatschappij met welvaart voor allen, en met een volledig geëmancipeerde «Nieuwe Mens». Onderwijs speelt voor hen daarin een permanente sleutelrol: het heeft de mensen al bevrijd van hun obscurantisme en onwetendheid, en schept naar de toekomst toe de voorwaar-

den voor de totale maatschappelijke en persoonlijke bevrijding.

Wat zijn de consequenties?

- Onderwijs is levensbelangrijk. Hoe slecht het Cuba en zijn bevolking op bepaalde momenten ook verging, er werd geen enkele school gesloten. Cuba besteedt 8,5% van zijn BNP aan onderwijs tegenover 3,9% voor de rest van Latijns-Amerika.
- Onderwijs en maatschappij worden zo eng mogelijk vervlochten, en in beide lopen realiteit en verwachting in elkaar over. Zoveel mogelijk mensen krijgen onderwijs, zoveel mogelijk mensen hebben hun zeg (ouders, wijkcomités, bedrijven...), richtinggevendende organisaties (zoals communistische partij-instanties) worden erbij betrokken, er worden nationale debatten en campagnes over gevoerd, leerlingen participeren op verschillende vlakken. Handenarbeid en ideologische scholing zijn een integraal onderdeel van het onderwijsprogramma.

Campagne alfabetisatie. Sinds de revolutie voert Cuba alfabetisering en onderwijs hoog in het vaandel.

- Onderwijs geeft iedereen gelijke kansen en heeft dus een emanciperende functie. Het is er voor analfabeten en ontwikkelenden, voor jong en oud, voor gezonden en gehandicapten, voor vrouwen en mannen, voor alle rassen; ook onderwijs in dun bevolkte gebieden is gegarandeerd, met kleine scholen en internaten. Alleen de staat mag dit onderwijs organiseren en daarbij het niveau garanderen; onderwijs in religie bijvoorbeeld is privé zaak. Onderwijs is een recht, maar leidt niet tot voorrechten: intellectuele beroepen worden niet opvallend meer betaald dan andere. En moreel gesproken ontstaat er een plichtaspect. De studiekeuze heeft maatschappelijke relevantie: er worden studieplaatsen toegewezen, waarbij zowel rekening wordt gehouden met persoonlijke voorkeur als met maatschappelijke noden, zowel met goede punten als met sociaal gedrag.

- De Cubanen noemen zich internationalisten, en hebben dan ook een internationale taak te vervullen: hun universiteit voor Latijns-Amerika zendt haar zonen uit, en het land doet er ook zijn voordeel mee (zoals in de ruil met Venezuela: Cuba levert ontwikkelingshulpers, Venezuela levert olie). Toch wordt de buitenstaander meer getroffen door de nationale klemtonen: de collectieve groet aan de Cubaanse vlag, de allesoverheersende aanwezigheid van de nationalistische vrijheidsheld José Martí (waarbij Castro's aanwezigheid verbleekt), de nationale symbolen, de trots op de nationale prestaties (met daarbij een zekere neerbuigendheid t.o.v. de rest van Latijns-Amerika, en onverschilligheid t.o.v. Europa). Als het niet was om de marxistische context, dan zouden heel wat rechts georiënteerde, reactionaire Vlamingen smullen van dit aanbod. Rode vlaggen, de Internationale, standbeelden van Marx of Lenin: men zal ze daarentegen niet of maar met mondjesmaat vinden. En het is in de eerste plaats de school die deze tendensen bevestigt.

- Op elk moment moet het Cubaanse onderwijs rekening houden met de (soms harde) realiteit. In de klassen zijn er videotoestellen en computers, maar soms ontbreken elementaire dingen als (voldoende) balpenen, goede schoolborden, voldoende of goed onderhouden lokalen - waarbij de blokkade steeds de schuld krijgt. Het blijft dus knokken.

- Het onderwijs vertoont over de jaren heen een vrij grote stabiliteit. De belangrijkste veranderingen zijn een geleidelijk groeiende standaardisering, een verfijning van de methodes en een grotere toegankelijkheid. Verrassend zijn bijvoorbeeld sommige verouderde werkwijzen (soms te wijten aan gebrek aan middelen),

de verouderde leermiddelen, de klemtoon op examens, en het zittenblijven (vooral in het basisonderwijs), de beperkte vakanties, en de grote eerbied voor de persoon van de leerkracht (van wie ook veel wordt verwacht).

Structuren

- Het kleuteronderwijs omvat de circulo infantil (0,5 tot 4 jaar) en een voorschooljaar (5 jaar), met kennisgeving met het alfabet, luistervaardigheid, getallen tot 100, elementaire syntaxis, hygiëne.... Dit onderwijs is niet verplicht; het wordt door ongeveer de helft van die leeftijdscategorie gevolgd.

- De eenheidsschool (6 tot minimum 15 jaar) is onderverdeeld in 9 graden; graad 1 tot 6 vormen het lager onderwijs, graad 7 tot 9 het basissecundair. Er is een systeem van permanente, sterk persoonlijk begeleide evaluatie; vanaf het einde van de vierde graad zijn er toetsen, en is overzitten mogelijk. De schoolplicht eindigt op 15 jaar.

Het bijgevoegd kader hieronder toont het overzicht van de lestabellen. Er zijn 40 tot 42 weken les (waarbij fasen met handenarbeid zijn inbegrepen); 40 lessen in de tabel komen overeen met 1 lesuur per week. Daarnaast is er na de 6de graad een vakopleiding voorzien in de «escuela de oficios», voor leerlingen met leermoeilijkheden.

- Het pre-universitair onderwijs (minimum 15 tot 17 jaar) is onderverdeeld in 3 graden (10 tot 12), waarbij er een verschil is tussen plattelands- en stadsscholen. Leerlingen die in de eenheidsschool speciale begaafdheden hebben tentoongespreid, kunnen worden geselecteerd voor gespecialiseerde scholen op het vlak van sport, kunst, pedagogische en exacte wetenschappen.

- Het technisch en beroepsonderwijs verloopt in polytechnische centra (vierjarige cyclus na de 9de graad, driejarige cyclus na de 12de graad). Er zijn veel verschillende specialiteiten. Doorstroming naar het hoger onderwijs blijft mogelijk.

- Het hoger onderwijs omvat universiteiten, universitaire centra en hogere instituten, en is flexibel met dagonderwijs, avondonderwijs en vrije cursussen. De toegang is gereguleerd: kandidaten mogen hun wensen voorleggen, maar de selectie gebeurt aan de hand van toelatingsexamens en evaluatie in het pre-universitair onderwijs.

De lerarenopleiding gebeurt in hogere pedagogische instituten, en beklemtoont in sterke mate de stages. Er zijn ook postgraduaatsopleidingen, met bijscholings- en mastercurricula.

• Het buitengewoon onderwijs is er op verschillende niveaus, en is gedifferentieerd in functie van het probleemgebied; leerlingen zijn intern of halfintern. Er zijn experimenten met inclusief onderwijs, waarbij specifieke ondersteuning gewaarborgd blijft.

• Er is een uitgebreid systeem van volwassenenonderwijs, met speciale aandacht voor het platteland en met ruime doorstromingsmogelijkheden.

• Tenslotte zijn er ook allerlei cursussen via de media, met thematische klemtonen vanuit de overheid; zo was er tijdens ons bezoek speciale aandacht voor Portugees. Begeleidend materiaal was beschikbaar in de krantenwinkels.

Plannen

De Cubaanse leiding probeert het maatschappelijk debat aan te zwengelen, en de bevolking brengt via allerlei doorstroomkanalen vruchtbare ideeën aan. Voor het onderwijs leidt deze «Batalla de las Ideas» tot prestigieuze plannen:

• voor graad I tot 6: tv en video in elke klas, algemene introductie in computergebruik (er worden 24.000 computers verspreid), 1 onderwijzer per maximum 20 leerlingen (er worden op 36 maanden ruim 8.000 nieuwe onderwijzers versneld gevormd).

• voor graad 7 tot 9: de «integrale leerkracht», die alle vakken geeft behalve Engels en lichamelijke opvoeding voor maximum 15 leerlingen (er worden 4.000 nieuwe integrale leerkrachten gevormd, ruim 33.000 leerkrachten worden bijgeschoold); tv en video in elke klas.

• bouw, verbouwing, renovatie van scholen;

Leerjaar	1 tot 4 (x 4 jaar)	5	6	totaal L.O.	7	8	9	totaal BaSe
wiskunde	200	200	200	1200	140	140	180	460
Spaanse taal	400	240	240	2080	-	-	-	-
Spaanse literatuur	-	-	-	-	150	140	140	430
geschiedenis	-	80	80	160	70	120	120	310
aardrijkskunde	-	-	80	80	100	120	30	250
vreemde taal	-	-	120	120	120	120	120	360
fysica	-	-	-	-	70	70	30	240
chemie	-	-	-	-	-	70	70	140
biologie	-	-	-	-	70	70	70	210
wereldoriëntatie	40	-	-	160	-	-	-	-
burgerlijke opv.	-	80	-	80	-	-	60	60
natuurwetensch.	-	120	80	200	-	-	-	-
arbeidsopv. + productieve arbeid	80	80	80	480	140	70	70	280
lichamelijke opv.	120	80	80	640	70	70	70	210
artistieke opv.	80	80	80	480	70	-	-	70
complementaire activiteiten	80	40	-	360	-	-	-	-
Totalen (uren)	1000	1000	1000	6040	1000	990	1030	3020

• vorming van 30.000 animatoren voor vernieuwde en nieuwe kunstschole (balletschool, scholen voor plastische kunsten...);

• vorming van computerclubs; nieuwe universiteit voor computerwetenschappen;

• stimuleren van het doorstuderen; «universiteit voor allen»; uitbreiden van educatieve media;

• stimuleren van het lezen; gedemocratiseerde uitgaven; boekenbeurzen, huisbibliotheek;

• intensievere vorming van sociaal werkers; vorming van universitaire brigades voor sociaal werk (huisbezoeken aan alle gepensioneerden, gehandicapten, gezinnen in moeilijkheden, ontdekken van ondervoede kinderen, opvolging...);

• «Tribunas abiertas» (gedecentraliseerde politiek-culturele meetings), «Mesa redonda» (dagelijks tv-programma met diepgaande objectieve analyse van actuele gebeurtenissen). Alle projecten zijn ofwel gerealiseerd, ofwel in uitvoering

En nu?

Latijns-Amerika kijkt met bewondering en wat jaloezie naar het Cubaanse maatschappijmodel, de Verenigde Staten hebben het tot een lid van «de as van het kwaad» uitgeroepen en zijn ondergang gezworen. Moreel gezien is de grote buur wel bijzonder slecht geplaatst om Cuba lessen te geven: als er op Cuba al wordt gefolterd,

dan is Guantanamo de eerste kandidaat, en het aantal uitgevoerde doodstraffen ligt in de VS heel wat hoger dan in Cuba. Maar het gevaar is reëel en veelzijdig. Het einde van de USSR dompelde Cuba in ellende, en de «speciale periode» die dat moest opvangen is nog steeds niet ten einde; de Amerikaanse blokkade geldt onverminderd. Cuba heeft resoluut de toeristische kaart getrokken, maar heeft daarmee problemen en gevaren binnengehaald: een zeer fragiele sector, scheve financiële en psychologische verhoudingen, een profiteursmentaliteit, (relatieve) afhankelijkheid van buitenlands kapitaal. Het systeem kan rekenen op een brede populaire steun (hoewel blijkbaar minder bij de jeugd) en dissidentie is de zaak van een minderheid. Maar blijft dat ook zo? En Fidel Castro is niet meer van de jongsten... Het Cubaanse model blijft bedreigd, en dus uiteraard ook het onderwijssysteem dat er zo mee verstrengeld is.

Moet het behouden blijven? De Westerse (onderwijs)waarnemer is lang niet altijd overtuigd: vervallen schoolgebouwen, gebrek aan didactisch materiaal, verouderde werkvormen, twijfel over het niveau (hoe komt het toch dat de beheersing van het Engels na 360 lessen zo zwak is?) zijn een (occasionele?) realiteit. Wie met een Westerse meetstok meet, heeft onvermijdelijk veel twijfels en kritiek. Wie Cuba daarentegen situeert in het kader van de Derde Wereld, ziet een indrukwekkend positieve balans, en een model om voor op te komen.

En de vrijheid? De VS stellen Cuba voor als een sinistere dictatuur en zijn onderwijs als een ideologische drilmachine, en eisen vrije verkiezingen. Dat ze zelf andere Latijns-Amerikaanse autoritaire regimes ongemoeid laten, of democratisch gekozen regimes die hen niet bevallen ondermijnen of (laten) verwijderen (Chili, Grenada, Venezuela...), schijnt hen niet te deren; dat de bestaande democratische regimes zich hebben te schikken naar IMF of Wereldbank evenmin. Cuba heeft zich intussen ontwikkeld tot een eenpartijstaat waarop van alles aan te merken valt, maar waar het volk echt wordt gehoord en waar zich op lange termijn structuren zoals het onderwijs hebben kunnen ontwikkelen die de mensen de beste kansen geven op maximale ontplooiing in de meest humane zin.

En daarin biedt dit onderwijstype ook een specifieke uitdaging voor ons onderwijs. Voor de traditionelen biedt het een vormentaal en een stijl (met discipline, symbolen, iconen, gedragingen) die hen herinneren aan de goede oude tijd. Voor iedereen biedt het een basis van opvoeding tot solidariteit/ naastenliefde die ook

teruggaat naar de echte wortels en de zin van onze onderwijsprojecten.

Cubaans onderwijs: een model om te bestuderen, een enthousiasme dat aansteekt, een voorbeeld om zeer ernstig te nemen en te ondersteunen.

Jacques De Maere, gepensioneerd pedagogisch adviseur

Voor dit artikel heb ik me vooral gebaseerd op de volgende bronnen:

- Hugo Van Droogenbroeck- Lut Adriaensens, 'Het onderwijs in Cuba - Waar een arm derdewereldland groot in is' in *Brandpunt*, 26ste jaargang (1999), p. 316 e. v..
- Ministerio de educación de Cuba, 'Sistemas educativos nacionales'
- Ministerio de educación de Cuba, 'La educación en Cuba. Encuentro por la unidad de los educadores latinoamericanos I a 5 de febrero de 1999'
- Theodore MacDonald, 'Schooling the revolution. An analysis of developments in Cuban education since 1959'. Praxis Press, London, 1996
- Isaac Saney, 'Cuba .A revolution in motion'. Fernwood Publishing/ Zed Books, Winnipeg/London, 2004
- ... en eigen waarnemingen.

DOKTERTJE SPELEN IN DE KLAS KLEUTERSCHOOL IN DE BUURT VAN HAVANA

In de buurt van Havana bezochten we een kleuterschool. Deze school werd pas op het laatste nipertje op de hoogte gebracht van ons bezoek ... toch is de sfeer er bijzonder hartelijk. We zijn meteen in de ban van de charme van deze 'Circulo Infantil'! Bij onze aankomst wijst vrolijke salsamuziek ons de weg.... We komen in een patio terecht, omringd met lage witgeschilderde gebouwtjes. Hier en daar zijn er wat rode accenten, zoals de dakranden en de bloempotten met tropische planten (die verdacht veel op onze kamerplanten lijken). De kleuren van de gebouwtjes vinden we terug in de kleding van de oudste kleuters, zij hebben een uniformpje aan, een wit bloesje en een rood broekje of rokje. Zowel de gebouwtjes als de uniformpjes komen fris en verzorgd over.

We krijgen een rondleiding: we bezichtigen drie kleuterklasjes. Er zitten 102 kleuters tussen 4 en 6 jaar op deze school. Ze zijn onderverdeeld in klassengroepen op basis van hun leeftijd. Wegens het slechte weer zitten sommige kleuters in het klaslokaal zelf, anderen onder een afdak aan de achterzijde van de klaslokalen. In elke klassengroep zijn er ongeveer 18 kleuters aanwezig. Ze spelen per 3 of 4 aan een tafeltje. We zien allerlei rollenspelen: dokter, apotheek, kapper, vaders en moeders, koken & eten, ... De kleuters gaan volledig op in hun spel, en maken hierbij gretig gebruik van het spelmateriaal, al is dat naar onze normen zeer beperkt. Zo spelen ze met lege pillendoosjes, flesjes, een 'echte' afgedankte telefoon, een fotoapparaat, een computer gemaakt uit een kartonnen doos, een pop, een paar blokjes, een stethoscoop gemaakt met papierdeeg ...

Een aantal kleuters spelen schooltje. Een van de kinderen tekent allerlei vormen op het bord, de anderen benoemen. Andere kleuters tekenen vormen op papier. In alle klasjes zien we aangepast kleutermeubilair. In de klas van de 5-jarigen, de 'preescolar' afdeling zien we echte schoolbankjes en stoeltjes, opgesteld als in een lagere school. Vooraan is een bord. Hier worden de kleuters voorbereid op een eerste leerjaar. Bij ons bezoek is de klas echter leeg... Alle kleuters zitten buiten onder het afdak, ze krijgen er gelukkig de kans om ook nog op kleuterniveau te spelen. Deze kleuters zijn zeer open, ze zoeken duidelijk contact. Zo nemen ze heel wat nepfoto's van ons, en ze poseren met veel plezier voor een paar foto's.

In een klein lokaaltje, dat net als alle andere lokalen uitgeeft op de patio, staat een 'echte' computer. Hier mogen twee kleuters om beurt met educatieve software oefenen. Een juf begeleidt dit spel. We zien hoe de kleuters ook hier op een speelse manier oefenen op het herkennen van vormen.

Computerlokaal. Ook Cubaanse jongeren zijn al verwoede ICT'ers

We worden ook nog naar een slaapzaaltje begeleid. Er staan 17 bedjes voor de kleuters die hier permanent verblijven. Op elk bed zit een knuffel te wachten op de kindjes die hier blijven logeren omwille van sociale problemen. Sommige kinderen zijn wees, anderen hebben een moeder die in de gevangenis verblijft, nog anderen zijn wegens zware economische problemen in het gezin in het internaat opgenomen. Kinderen uit gezinnen met sociale problemen hebben voorrang op anderen. Daarnaast komen er in deze 'circulo' ook kleuters uit gezinnen met werkende moeders. Ooit is het wel anders geweest! Voor de revolutie was kleuteronderwijs betalend en dus het voorrecht van welgestelden. Na de revolutie wilde men via opvoeding van kleuters en peuters in 'circulo infantil' zorgen voor meer gelijkheid via socialisatie in de prille jeugdijaren en tegelijk vrouwen de kans geven om te werken en zich te emanciperen.⁽³⁾

Dagprogramma en activiteiten

hier brengen van zes uur 's morgens tot zeven uur 's avonds. Er zijn verschillende soorten activiteiten: er is een ochtendprogramma met spelmoment, lunch en siësta, daarna namiddagactiviteiten, snack, douche, avondeten en video of tv kijken, waarna de kleuters gaan slapen.

Er worden geleide activiteiten georganiseerd als sport, bewegingsopvoeding, muzikale spelletjes, spelen in de tuin. Bij mooi weer vertoeven de kleuters meestal buiten. 36 mensen zorgen met een beurtrol voor de opvang van de kleuters; dit zijn zowel kleuterleidsters als kinderverzorgsters als een dokter en verpleegsters. 's Nachts is er een permanentie van zes medewerkers, waaronder een verpleegster en kinderverzorgsters.

Feest!

Ten gevolge van het overlijden van de paus en de nationale rouwperiode wordt het feest van de UJC (unie van communistische jeugd) op 8 april gevierd i.p.v. op 4 april, net de dag dat we hier op bezoek zijn. Voor deze gelegenheid hebben de kleuters dansjes geleerd. We krijgen een hele voorstelling. Kleuters komen ons zelfs uitnodigen om met hen mee te dansen. Een vrolijke boel!

Bij onze **kritische vragenronde** krijgen we nog wat bijkomende informatie:

- In de 'speciale periode' stopte men met de bouw van dit soort kleuterscholen. Hierdoor kan slechts 50% van de kleuters in zo een 'Circulo Infantil' terecht.

Toch is hier echt behoefte aan en men wilde dan ook alle kleuters en peuters in een circulo onderbrengen. Ten gevolge van de 'speciale periode' werd de uitbreiding van dit soort circulo infantil stopgezet. Er is een gemeentelijke selectie. Naast de armsten komen hier ook kinderen van werkende moeders terecht wier beroep maatschappelijk het meest nodig is. Zij hebben voorrang. Ook kleuters met een handicap komen in aanmerking. Deze gaan naar een diagnostisch centrum waar wordt uitgezocht welke extra aanpak dat kind nodig heeft, b.v. hoe men een kind met bewegingsproblemen kan helpen om te leren lopen.

- Contact met de familie kan dagelijks op informele wijze, het kan ook via het oudercomité er zijn maandelijks vergaderingen, lezingen, feesten en er worden huisbezoeken afgelegd.

Dit bezoek maakt ons overduidelijk dat hier zeer veel aandacht is voor het welzijn van kleuters. Zij krijgen volop kansen om kind te zijn en al spelend te leren, op hun eigen niveau. Opvallend ook is hoe deze kleuters nog geboeid kunnen spelen met een beperkte hoeveelheid eenvoudig spel materiaal en hoe dit materiaal hen toch de kans geeft om zich in een fantasiewereld in te leven en zich zo te ontplooiën.

Anderzijds is het ook duidelijk dat de kleuterleidsters creatief spelmogelijkheden voor de kleuters zoeken door allerlei waardeloos materiaal bij elkaar te zoeken en allerlei zelf te knutselen, zoals een computer gemaakt uit oude dozen en een stethoscoop van papierdeeg!

Dit roept bij mij ook weer beelden op van ons bezoek aan Sancti Spíritus waar we een bezoek brachten aan de pionierswerking. Hier konden we zien hoe de kinderen allerlei geknutseld hadden voor de kleuterschool: poppenmeubeltjes, miniatuurhuisje en garage, poppenkast-popjes Leuk om te zien hoe verbondenheid, solidariteit voor deze kinderen geen loze begrippen zijn!

Marthe Belpaire, kleuterleidster, momenteel directeur basisonderwijs.

³⁾ Voor meer informatie hierover: zie Theodore MacDonald, 'Schooling the revolution. An analysis of developments in Cuban education since 1959'. Praxis Press, London, 1996

LESGEVEN IS EEN BEROEP VOL LIEFDE EEN LAGERE SCHOOL IN TRINIDAD

Op donderdag 31 maart bezochten we de basisschool Marcelo Salado Lastra in Trinidad. Het bezoek was pas op de valreep geregeld, maar toch werden we hartelijk ontvangen. Het was een grote, ruime school met 783 leerlingen en 80 leerkrachten, kleuterschool inbegrepen. Toch was het er opvallend rustig.

Tijdens de inleidende uiteenzetting vernamen we dat de school vanaf 7 uur 's morgens en tot 18 uur 's avonds open was. Gedurende de voor- en naschoolse opvang en ook tijdens de middagpauze werden de kinderen rustig en nuttig beziggehouden. Ze konden leerspelletjes spelen, maar ze konden ook terecht in de computerklas of de bibliotheek of in de studie.

Merkwaardig was dat de leerkrachten voor schooltijd een soort 'briefing' kregen, waarin de politieke situatie werd besproken of bepaalde activiteiten werden voorbereid b.v. de Dag van het Communisme op 1 april of de Dag van de Pioniers op 4 april. Een schooldag begint om 7u50 en eindigt om 16u20. De lestijden duren elk 45 minuten. Er zijn 5 lessen 's morgens (met pauze) en 2 's namiddags. Er is een lange lunchpauze: van 12u30 tot 14u30!

De meeste vakken, zoals taal en rekenen, geschiedenis, natuurkunde en computer worden door dezelfde leerkracht gegeven. Voor muzikale opvoeding, plastische opvoeding en lichamelijke opvoeding zijn er aparte leerkrachten. Een klassengroep telt bij voorkeur 15 en maximum 20 leerlingen. Dit is een recente maatregel. Deze school heeft hiervoor geen lokalen bijgebouwd, maar voorziet een extra leerkracht indien er meer dan 20 leerlingen in een klas zitten. De leerkrachten basisonderwijs hebben een universitaire opleiding achter de rug; leerkrachten met een 'snelle' opleiding vervolmaken zich achteraf aan de universiteit. Om het lesgeven te ondersteunen maakt men bovendien gebruik van vi-

deo en TV. De leerkrachten volgen regelmatig bijscholing en wekelijks is er een klassenraad.

Er is ook een soort CLB werkzaam in de school. Kinderen met leermoeilijkheden worden getest en krijgen individuele begeleiding. Ze worden bijgewerkt tijdens de pauzes. Men probeert het probleem zo vroeg mogelijk (vanaf het 1ste leerjaar) te detecteren en te remediëren, zodat zittenblijven weinig voorkomt.

Het contact met de ouders verloopt erg vlot. Maandelijks is er een ouderbijeenkomst, waarop 98% van de ouders aanwezig is! De school staat open voor de moeders (en vaders!). Dat konden we zelf ontdekken tijdens onze rondleiding. In de computerklas troffen we een boel gezellig keuvelende en lachende mama's aan, terwijl hun kinderen bezig waren met opzoekwerk, puzzels oplossen en teksten schrijven. Nelson, Mercedes en andere 11-jarigen waren uitspraken i.v.m. 4 april aan het opschrijven in het computerprogramma Paint. Ze waren een beetje verlegen en toch ook wel vereerd met ons bezoek.

In de bibliotheek hing een serene en ingetogen sfeer. Aan de tafeltjes in het midden zaten kinderen «verdacht» stil en geconcentreerd avonturenverhalen te lezen. Was dit altijd zo of alleen omwille van ons bezoek? In de boekenrekken vielen ons vooral het grote aantal oude en versleten boeken op. Weinig nieuwe kleurrijke kinderboeken, veel verouderde uitgaven, o.a. over het communisme. Ook «moeilijke» literatuur van o.a. Emile Zola, Mark Twain, Dickens, García Márquez en daarnaast Pippi Langkous en Jules Verne. Oude boeken werden blijkbaar zorgvuldig hersteld en bijna als het ware «gekoesterd». In de ene hoek een standje met de (kinder)boeken van José Martí, in de andere hoek diverse recente (kinder)kranten.

En dan ging de schoolbel. Van alle kanten liepen de kinderen in hun keurig rood en wit uniform de speelplaats op. Ineens een gezellige drukte onder de grote levensboom in het midden van het schoolplein. Wij haastten ons ook mee naar buiten. Tot onze verbazing passeerden we nog een heuse schaakklas, waar een leraar rustig samen met de kinderen zat te schaken.

Wij houden aan deze school een positieve algemene indruk over. Het niveau lag blijkbaar vrij hoog; wij hebben zelf kunnen vaststellen hoe goed de leerlingetjes van het tweede leerjaar een moeilijke opdracht op het bord konden oplossen. De gebouwen en klassen waren prima onderhouden en degelijk uitgerust. Er was een flexibele directie en een respectvolle omgang tussen leerkrachten en leerlingen. De warmte en de energie van de zon buiten straalden a.h.w. doorheen de schoolmuren. De spreuk die we elders tijdens deze reis ergens lazen : Enseñar es una sublime profesion de amor (lesgeven is een liefdevol beroep) was hier ongetwijfeld van toepassing.

Marthe Belpaire, kleuterleidster en momenteel directeur basisonderwijs

Ingrid Franckx, lerares Engels TSO

Een partijtje schaak met de leraar: wie zet wie schaakmat?

LEREN OP DE TONEN VAN SALSA LAGERE SECUNDAIRE SCHOOL YURI GAGARIN

Een school waar jongeren - mét enkele leraars - swingen en salsa dansen tijdens de lunchpauze, op muziek uit grote luidsprekers. Waar muziek de schoolbel vervangt. In een landelijke omgeving, midden tussen prachtige sinaasappel- en pompelmoesboomgaarden. Een school waar we een prachtig spektakel van zang en dans te zien krijgen. Ruime, lichte lokalen, brede gangen. Goede handboeken, leerlingen die zelf initiatief nemen bij onze ontvangst en rondleiding. Het gaat er prima aan toe in het Colegio Yuri Gagarin, in Cameito (ca 50 km westelijk van Havana, waar de bergen beginnen). De school telt 320 leerlingen van 11 tot 15 jaar. Het is een internaat, waar de leerlingen op school zijn van maandag 9 uur tot vrijdag 17 uur. Dan keren ze met de (gratis) bus terug naar Havana.

Een experiment voor een wereldwijd probleem

Nochtans was de toestand in de lagere secundaire scholen niet altijd zo rooskleurig. Volgens Fidel Castro vormde precies dit niveau de grootste uitdaging op onderwijsvlak. (4). Deze jongeren en hun leraars hadden enthousiast gemanifesteerd voor de vrijlating van Elian, maar hun aanwezigheid op de talrijke meetings vestigde meteen ook de aandacht van de Cubaanse overheid op al de problemen waar hun scholen mee kampten. Ten gevolge van de 'speciale periode' was er een tekort aan boeken, schriften en ander materiaal. Het lerarencorps verouderde, terwijl steeds minder studenten voor een lerarenopleiding aan de universiteit kozen, zodat er

een tekort ontstond. Een aantal leraars had een baantje gezocht in de toerismesector. Er waren trouwens ook te weinig lokalen om de klassen te splitsen. Daardoor telden de klassen in de hoofdstad Havana 30, 40 tot 50 leerlingen. 35.000 jongeren kregen alleen 's morgens of in 's middags les en velen van hen hingen rond op straat tijdens de schooluren. Bovendien is de periode van 12 tot 15 jaar een moeilijke leeftijd - het onderwijs aan deze leeftijdsgroep stelt problemen over heel de wereld. En deze Cubaanse tieners kenden wel de ontberingen van de 'speciale periode' maar konden geen vergelijking maken met de jaren vóór de revolutie. Cuba besloot daarom een diepgaande verandering door te voeren in het lager secundair onderwijs (7de, 8ste en 9de jaar van de opleiding).

In het kader van de «Batalla de las ideas» en na veel discussie en overleg, besloot men in 2001 op dit onderwijsniveau te werken met «profesores integrales». Deze leerkrachten zouden een integraal lespakket verzorgen, uitgezonderd Engels en lichamelijke opvoeding.

Yuri Gagarin. Een modern uitgerust klasje: je zou je in een Vlaamse school wanen

Meer dan 4.000 jonge afgestudeerden van het secundair onderwijs kregen een intense opleiding. Dit was nodig om het lerarentekort op te vangen. Een «professor integral» gaat drie jaar mee met dezelfde klas, treedt vooral op als coach en begeleider van de leerlingen. Hij kent zijn leerlingen grondig en besteedt veel aandacht aan de karaktervorming. De oudere gespecialiseerde vakleraars helpen hem, waar zijn vakken tekort schiet. Het niveau van de lessen kan gegarandeerd worden omdat men terzelfder tijd massaal tv, computer en video introduceert in de klas. Een leraar per 15 leerlingen is het streefdoel; in klassen met 30 leerlingen zijn er meestal twee leraars, die nauw samenwerken.

Pilootschool

Het experiment startte gedurende het schooljaar 2002-2003 jaar in twee pilootscholen, waaronder Yuri Gagarin. Een gedreven directrice, een vakbondsmann, en twee leerlingen (13 en 14 jaar), onder wie een vertegenwoordigster van de Pioniers, vertellen ons het verhaal van de school. In het begin was het heel hard: de jonge leraars (nu tussen 21 en 26 jaar oud) hadden toen nog geen volledige opleiding als leraar achter de rug, enkel een 'versnelde opleiding'. Veel oudere leraars twijfelden aan het experiment, maar alle vragen werden zorgvuldig besproken en het project werd geregeld bijgestuurd. Tests in de loop van het schooljaar wezen uit dat de kennis van wiskunde en Spaans aanzienlijk verbeterde. Ook discipline en gedrag gingen erop vooruit. Een aantal jonge leraars behaalde ondertussen een universitair diploma, velen volgen bijscholing.

Omwille van de goede resultaten besliste men het experiment te veralgemenen in het schooljaar 2003-2004. Om in alle lagere secundaire scholen zowel 's morgens als in de namiddag les te kunnen geven, bouwde men in Havana 550 nieuwe klassen, 4 nieuwe scholen en breidde men 3 scholen uit.

Werken in de boomgaard

Yuri Gagarin verschilt van de scholen in de stad: eenmaal per week verrichten de leerlingen taken van algemeen nut: ze gaan b.v. werken in de sinaasappelboomgaarden. Dit is een toepassing van het principe «verbinden van de theorie met de praktijk, van school en leven, van onderricht en productie». Het vormingsdoel is dat de jongere er zich van bewust wordt dat hij goederen produceert voor de gemeenschap. Men wil op die manier ook de vooroordelen bekampen die voortvloei-

uit de kloof tussen intellectuele en handenarbeid, het intellectualisme uit het onderwijs verdrijven en de interesse voor de omringende wereld stimuleren.

Het economische doel is de capaciteiten van de honderden en duizenden scholieren en studenten te integreren in de productie en het sociaal werk. Dit verloopt op een gedoseerde en aangepaste manier, zonder dat er afbreuk gedaan wordt aan hun studie, hun culturele, artistieke, sportieve en ontspanningsactiviteiten. Bovendien dragen zij op die manier bij in hun eigen onderhoud en leveren een bijdrage aan de maatschappij.

Water

Het bezoek aan de Yuri Gagarinschool confronteerde ons ook met het feit dat Cuba een derdewereldland is, en dat niet alle problemen opgelost zijn. Een enorme droogte teisterde Cuba het afgelopen jaar: als gevolg daarvan was er geen (stromend) water op de school. In zijn wekelijkse tv-speech sprak Fidel Castro over dit probleem: de staat moet beter toezicht uitoefenen op de waterverdeling.

Wat vind je van de directrice?

De Cubaanse school hecht veel belang aan een nauwe samenwerking met het gezin. In de gang lezen we dan ook de resultaten van een bevraging van de ouders. De school legde volgende vragen voor: wat vind je van de schooldirectie / zie je vooruitgang in de opvoeding / hoe gedraagt je kind zich in bepaalde situaties / wat vind je van de communicatie met de school / hoe passen de kinderen hun kennis toe in het gewone leven / zie je een evolutie in de studiegewoontes / wat vind je van ons toetsstelsel?

De resultaten van een dergelijke enquête worden overgemaakt aan het Centraal Instituut voor Pedagogische Wetenschappen.

Onze vragen aan de directrice, de vertegenwoordigers van de leerlingen en het personeel

Wat doen jullie als je achterstand vaststelt bij een leerling?

Als een leerling een achterstand heeft, stellen we eerst een diagnose: waar rijst het probleem precies? Assimileert de leerling onvoldoende, heeft hij/zij problemen bij de toepassing of kan hij/zij de leerstof niet op een creatieve manier toepassen? We besteden ook veel aandacht aan studenten met een zwakke discipline en gedragsproblemen. Hiervoor werken we samen met de ouders. Is een leerling agressief, dan gaan we met zijn ouders samen zitten. Die kunnen het probleem meestal beter oplossen. Elke vrijdag noteren we de problemen en de vooruitgang van die week in de leerlingenagenda; ook de ouders maken daarin wekelijks aantekeningen. Om de twee maand organiseren we een conferentie voor de ouders: soms algemeen, soms over een welbepaald probleem (zie kader supra).

Is jullie schoolpopulatie representatief?

De directrice: we zorgden ervoor dat deze 360 leerlingen een mix van de bevolking zijn, zoals dat in heel Cuba het geval is: blank, zwart, ouders met en zonder universitaire opleiding, arbeiders en ambtenaren. Zo kon men het nieuw ingevoerde systeem juist beoordelen. De leerlingen komen uit vier willekeurig uitgekozen wijken van Havana. Ze kozen vrijwillig voor dit soort opleiding. We vroegen de toelating aan de ouders en garandeerden hen dat we de leerlingen op het vereiste niveau zouden brengen als ons experiment mislukte.

Bestaat er racisme op jullie school?

Volgens de directrice is racisme geen maatschappelijk probleem op Cuba. Racisme bestaat wel, mijn eigen vader b.v. heeft racistische ideeën maar de kinderen veel minder. Er is dus een gunstige evolutie. Zo zijn er veel zwarten met leidinggevende functies in de scholen.

Hoe zien jullie de toekomst van Cuba?

De jongeren: het onderwijs in ons land is in de handen van jonge mensen, en krijgt veel aandacht. Dat stemt ons hoopvol. We zijn ook solidair met andere landen. De directrice: ik kan de vergelijking maken vóór en na de revolutie. We hebben veel materiële noden maar onze ideeën zijn zo nobel dat we die noden willen dragen. Ondanks de 'speciale periode' gaat ons BNP nu weer omhoog. De mensen staan achter het project omdat het garandeert dat iedereen dezelfde mogelijkheden heeft. Dat is fundamenteel.

In cijfers:

LAGER MIDDELBAAR

3993 nieuwe integrale leerkrachten worden gevormd, 33 281 leerkrachten worden herschoold

1 leerkracht x 15 studenten.

1 computer per 50 studenten, gebruik van 37 educatieve computerprogramma's

1 TV in elke klas (19 342 TV's, 12 143 video's)

De behaalde studieresultaten zijn beduidend beter dan onder het klassieke systeem.

Fidel op 1 mei 2003

«Vanaf de eerste maanden van de revolutie, werd komaf gemaakt met elke vorm van rassendiscriminatie, zoals die te vinden was in het zuiden van de Verenigde Staten. Bij de afstammelingen van hen die gedurende eeuwen als slaven leefden, waren evenwel nog sporen van armoede blijven bestaan, en ze hadden moeilijker toegang tot het onderwijs - de eeuwenlange slavernij schiep objectieve verschillen die nog altijd niet weggewerkt zijn. De laatste jaren streefde de Revolutie ernaar deze sporen uit te wissen. Spoedig zal zelfs geen schaduw meer overblijven van de gevolgen van dat vreselijke onrecht.»

Anne-Maria De Witte, lerares OKAN

Annemie Mels, lerares secundair onderwijs

4) In zijn speech bij het begin van het schooljaar 2003-2004 speech gaat Fidel Castro uitgebreid in op de toestand in het lager secundair onderwijs en de hervormingen. SPEECH GIVEN BY COMMANDER IN CHIEF, FIDEL CASTRO RUZ, PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF CUBA AT THE CEREMONY TO LAUNCH THE 2003-2004 SCHOOL YEAR. PLAZA DE LA REVOLUCION, SEPTEMBER 8, 2003 www.tribuna.islagrande.cu/discursos-fidel/curso2003in.htm - 37k

UNIVERSITEIT GAAT NAAR HET VOLK HOGER ONDERWIJS IN CUBA

Tijdens onze reis waren we te gast op twee universiteiten. Eerst bezochten wij de Universidad Central «Marta Abreu» de Las Villas (UCLV) in Santa Clara, een van de vijf grootste universiteiten van Cuba. Deze stad is nauw verbonden met Che Guevara. Het is immers daar dat hij, op 31 december 1958, de beslissende slag leverde tegen de soldaten van Batista en zo een belangrijke bijdrage leverde tot de eindoverwinning. Om dit te gedenken werd aan de rand van de stad een indrukwekkend monument gebouwd, waarop men de brief kan lezen die Che aan Fidel en het Cubaanse volk richtte toen hij in 1965 Cuba met pijn in het hart verliet, om zijn revolutionaire strijd elders verder te zetten. In het vlakbij gelegen mausoleum is zijn stoffelijk overschot, dat in 1997 in Bolivia gevonden werd, bijgezet.

Wij werden aan de UCLV uitgenodigd omdat hier een samenwerkingsprogramma loopt met de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR). Onder de leiding van Luis Hernandez Santana, werkt Prof. Françoise de Cupere van de Vrije Universiteit Brussel aan een project dat bestaat uit twee clusters. De eerste cluster is gericht op informatica- en communicatietechnologie, en spitst zich in een eerste fase toe op het versterken van het computernetwerk. Dit is namelijk een prioriteit omdat de Cubanen door het Amerikaanse embargo enkel via een zeer dure satellietverbinding op het net kunnen en niet op bestaande netwerken kunnen aansluiten. Hetgeen de internettoegankelijkheid uiteraard beperkt. De tweede cluster van het programma is gericht op onderzoek in de landbouw- en bio-farmaceutische sector. Er zijn ook verschillende deelprojecten aan gekoppeld op het vlak van taalonderwijs, institutionele ontwikkeling en milieu.

Tijdens ons bezoek aan deze universiteit hadden we een ontmoeting met enkele leden van de Federación estudiantil (FEU), een studentenorganisatie met een

hoge participatiegraad. Elk jaar kiezen de studenten hun vertegenwoordigers, die dan automatisch lid zijn van de raad van bestuur en zo veel inspraak hebben in het reilen en zeilen aan de universiteit. Verder organiseren zij ook tal van sportieve en culturele activiteiten.

Toen we hen vroegen of je in Cuba kan studeren wat je wil, legden ze ons uit dat elke student die de 12de graad heeft behaald hogere studies kan volgen. Je vult gewoon een aanvraagformulier in voor de gewenste studierichting. Voor bepaalde studierichtingen zijn er wel toelatingstoetsen specifiek voor de richting en ook van algemene aard, zoals geschiedenis. Of je de richting van je keuze mag volgen hangt dan af het van het cijfer dat je op deze toetsen hebt behaald, en van het aantal studenten dat toegelaten wordt tot die bepaalde richting. Volgens de bestaande noden worden bepaalde studierichtingen ook gestimuleerd, zoals nu de lerarenopleiding. Als je een studierichting volgt die niet je oorspronkelijke keuze was, kan je na een jaar veranderen onder bepaalde voorwaarden.

Ons tweede bezoek was aan de **Faculteit Pedagogie van de universiteit van Havana**.

Deze faculteit werd opgericht in 1962 en telt momenteel 10.000 studenten. Het onderwijs wordt zowel overdag als 's avonds aangeboden, zodat diegenen die reeds werken eveneens de kans krijgen om te studeren. Hier worden alle lerarenopleidingen aangeboden omdat in Cuba alle leerkrachten een universitair diploma hebben - van kleuterleiders/ster tot professor. Er bestaan geen niveaoverschillen.

De nieuwe aanpak die al in het lager onderwijs en gedeeltelijk in het secundair onderwijs doorgevoerd werd is aan deze faculteit in een testfase. De grote krachtlijnen zijn:

- een herwaardering van de praktijk;

- een verschuiving van louter wetenschappelijk naar meer toegepast onderzoek;
- het vervangen van het theoretisch eindwerk door een 'case study', die maatschappelijk relevant is
- het gedeeltelijk vervangen van contactonderwijs door zelfstudie;
- een sterke decentralisering;
- de universalisering van het hoger onderwijs;

Ook hier kregen wij de kans om de studenten te ontmoeten en hen vragen te stellen.

Stuit deze nieuwe pedagogische aanpak niet op verzet van de professoren ?

1959 betekende de overwinning maar niet het einde van de revolutie. Dit betekent dat wij in Cuba eigenlijk een permanente revolutie kennen : alles wordt voortdurend in vraag gesteld, kritisch geanalyseerd en vanuit die analyse worden er nieuwe voorstellen geformuleerd, om het algemeen belang te dienen.

Nu om op uw vraag terug te komen: elke vernieuwing brengt nieuwe tegenstellingen mee en vraagt uiteraard aanpassing, wat wel eens op verzet kan stuiten. Daarom gaan wij hier in Cuba steeds stapsgewijs te werk. Eerst wordt de nieuwe aanpak uitgetest onder de vorm van een pilootproject. Vervolgens komt er een grondige analyse waarbij alle betrokken partijen betrokken worden en het is pas als deze evaluatie positief is en de doeltreffendheid ervan bewezen is dat het project veralgemeend wordt.

Wat is de deadline voor de veralgemening van de nieuwe aanpak in het hoger onderwijs ?

Wel, in feite is er geen precieze deadline vooropgesteld want het is een complexe hervorming en vele factoren spelen hierbij een rol. Zo vergt elke opleiding een specifieke aanpak. Talenonderwijs bijvoorbeeld vraagt meer contactonderwijs dan andere opleidingen en hier kan de link met de praktijk (b.v. onder de vorm van stage) pas in een later stadium gelegd worden.

Zijn er internationale contacten ?

Ja, er zijn heel wat vormen van internationalisering. Zo wordt er om de twee jaar een internationaal congres voor pedagogie gehouden, waaraan mensen van over de hele wereld deelnemen. Verder hebben wij uitwisselingsakkoorden met Canada, waar Cubaanse studenten aan sociaal werk doen.

Cubaanse professoren geven ook les in verschillende landen van Zuid- en Midden-Amerika. Zo loopt mo-

menteel bijvoorbeeld in Haïti, Boliviaë en Venezuela via de radio een Cubaans alfabetiseringsprogramma dat door onze faculteit ontwikkeld werd.

Jullie hebben daarnet 'decentralisering' opgenoemd als een van de nieuwe krachtlijnen. In ons land is het net andersom en streeft de overheid naar een verregaande centralisering door fusies en associaties van de verschillende universiteiten en hogescholen in grote entiteiten.

Vanaf het begin heeft de revolutie ernaar gestreefd om het onderwijs voor iedereen toegankelijk te maken. Daarom werden overal scholen opgericht tot in de verste uithoek van het land, tot zelfs lagere schooltjes voor een enkele leerling. Er werden ook vele secundaire scholen en universiteiten opgericht. Zo zijn er momenteel 64 universiteiten in Cuba. Maar dan nog is de afstand te groot. De universiteit moet naar het volk gaan en het volk naar de universiteit.

Daarom worden er nu in de 169 gemeenten die het land telt vestigingen van de universiteit opgericht zodat iedereen die dat wil universitaire studies kan aanvatten. En anderzijds dragen deze universitaire centra er toe bij dat de kloof tussen de grote steden en het platteland weggewerkt wordt. De gemeenten worden tevens nauwer betrokken bij het opleidingsproces dat zal leiden tot een betere plaatselijke ontwikkeling. Met andere woorden: het opleidingsaanbod wordt preciezer op de noden van de bevolking afgestemd.

Momenteel zijn 230.000 mensen in 938 universitaire centra ingeschreven. Natuurlijk is dit enkel mogelijk door de grote vooruitgang die geboekt werd op het gebied van informatietechnologie en op het gebied van media, zoals de verschillende educatieve kanalen op de televisie met 394 zenduren per week.

Ook de pedagogische aanpak is gewijzigd. De interactie tussen studie en werk, en dus tussen kennis en praktijk is versterkt en de opleiding wordt aangeboden onder de vorm van deeltijds afstandsonderwijs en begeleidde zelfstudie. De centrale universiteiten dragen de eindverantwoordelijkheid voor de begeleiding en de bewaking van de kwaliteit. De professoren van de universiteit worden hierin bijgestaan door de studenten uit het laatste jaar. Zo krijgen dezen bovendien een unieke kans om hun kennis op hun beurt over te dragen en ook om een unieke menselijke ervaring rijker te worden.

Wat wordt er precies verstaan onder «universalisering» van het hoger onderwijs ?

Het onderwijs is een absolute prioriteit sinds de revolutie. Zoals José Martí immers zei, maakt kennis de mens vrij. Anderzijds heeft Cuba te kampen met de blokkade en heeft het weinig natuurlijke grondstoffen, wat industrie en handel sterk belemmert. Daarom willen wij een maatschappij van duurzame kennis ontwikkelen en investeren wij in menselijk kapitaal.

Enkele concrete verwezenlijkingen van deze kennismaatschappij zijn hoogstaande educatieve software, bio-farmaceutische producten, genetica-applicaties - stuk voor stuk domeinen waar wij toonaangevend zijn.

Wij zien dan ook de universiteit in de letterlijke zin van het woord: de universele, allesomvattende kennis in de zin van competentie om met informatie op een kritische manier om te gaan. En hierop heeft iedereen recht. Het doel is dus faciliteiten te creëren opdat iedereen die dat wil levenslang kan leren, met het oog op een hogere persoonlijke ontwikkeling en een verrijkende vrijetijdsbesteding.

Is het risico niet reëel dat er te veel academici afstuderen en dat niemand nog handenarbeid wil doen ?

Ten eerste heeft niemand het recht om iemand de kans tot studeren, dus tot zelfontwikkeling af te nemen. En waarom zou bijvoorbeeld een onderhoudstechnicus die een vorming op universitair niveau gevolgd heeft, zijn werk niet meer willen doen ? Neen hij zal gewoon anders, met meer inzicht, werken. In de Cubaanse maatschappij is er trouwens geen hiërarchie in de beroepen en bestaat er niet iets zoals misprijzen voor handenarbeid.

Ten tweede is er een permanente verwevenheid tussen werk en studie. En moet men deze universalisering zien in een ruimer cultureel perspectief. Cultuur is meer dan alleen kennis en leven is meer dan alleen werken.

Het doel van deze universalisering is dus een kader creëren dat toelaat dat iedereen die dat wil levenslang kan leren, met het oog op een hogere persoonlijke ontwikkeling en een verrijkende vrijetijdsbesteding.

Danièle September, docente hoger onderwijs

Enkele uitspraken van Fidel Castro

Op de 2de Nationale werksessie «De universiteit in de ideeënstrijd» van 17 en 18 januari 2002.

«Ik geloof dat we van de hele natie een Universiteit kunnen maken. We hadden er eerst één, dan twee meer, en nu tientallen. Er zijn er overal en ik zie gewoon de mogelijkheid van een land dat een universiteit wordt.»

Bij de opening van het academiejaar 2002-2003

«Vandaag moeten wij wat reeds verwezenlijkt is perfectioneren op basis van totaal nieuwe ideeën en concepten. Vandaag streven wij naar een onderwijssysteem, dat volgens ons, beter afgestemd is en zal zijn op de gelijkheid, de absolute rechtvaardigheid, de zelfwaardering en de morele en sociale noden van elkeen binnen het maatschappijmodel waar het Cubaanse volk voor gekozen heeft.»

Enkele gegevens

Aantal universiteiten :

1959-1960 : 3

2004-2005 : 64 (+ 938 vestigingen)

Tussen 1960 en 2004 behaalden 743.496 studenten een universitair diploma.

Tussen 1961 en 2004 kregen 19.160 buitenlanders een volledig kosteloze universitaire opleiding.

Dit academiejaar studeren er 150.000 Cubanen aan de universiteit (klassieke vorm) en nog eens 230.000 in de universitaire centra waaraan 13.855 professoren en 59.866 assistenten verbonden zijn.

Van de 11 miljoen inwoners hebben 800.000 een universitaire opleiding gevolgd. Een op de zeven werknemers is universitair gediplomeerd.

De Cubaanse universiteiten bieden opleidingen aan in de volgende deelgebieden : exacte wetenschappen, natuurwetenschappen, economie, landbouw, sociale wetenschappen, techniek, menswetenschappen, sport en lichamelijke opvoeding. De student mag vrij de universiteit kiezen waar hij wenst te studeren.

In 2002 werd de Universidad de Ciencias de la Informática (Universiteit voor computerwetenschappen) opgericht. Tijdens het academiejaar 2003-2004 begonnen zo'n 4.000 studenten, geselecteerd op basis van hun studieresultaten, aan een academische opleiding onder begeleiding van 300 professoren met een diploma van ingenieur in de informatica. De universiteit is zo ontworpen dat hier 10.000 studenten in optimale omstandigheden kunnen studeren. Cuba wil in Latijns-Amerika een voortrekkersrol spelen op het gebied van informatica en leider worden op het gebied van de ontwikkeling van Spaanstalige software.

Bron : website van het Cubaans ministerie voor Hoger Onderwijs www.mes.edu.cu

SWINGEND KUNSTONDERWIJS OPLEIDING VAN KUNSTANIMATOREN IN VILLA CLARA

Na een korte rit vanuit ons hotel in Santa Clara belanden we op de campus van de 'Escuela de instructores de arte'. De school Manuel Ascunce Domenech is gevestigd in een witbetonnen complex zoals we er intussen al een paar gezien hebben.

Zoals steeds staan directie en een aantal docenten ons op te wachten en krijgen we een hartelijke ontvangst. We worden meegetroond naar een gezellige ontvangstruimte waar we hapjes en drankjes mogen proeven. Terwijl de verfrissingen worden aangevoerd geeft de coördinator van de woordafdeling zijn openingsspeech. Simultaanvertaling in het Engels wordt verzorgd door een eerstejaarsstudent wiens vader leraar Engels is.

De school staat als leefgemeenschap volledig op zichzelf. Alle voorzieningen waarop de studenten een beroep moeten kunnen doen zijn aanwezig (kapper, lichaamsverzorging, arts, sport, ontspanning, eten, slapen, ...). Alle studenten zijn internen. De accommodatie is er, al wordt er duidelijk met beperkte middelen gewerkt. De kunstschool voorziet in opleidingen dans, muziek, theater, schilderkunst en beeldhouwkunst. Bedoeling is docenten te vormen in een van deze disciplines.

Hier is niet veel te merken van de periode van nationale rouw naar aanleiding van het overlijden van de paus. Er wordt naar hartelust salsa gedanst, muziek gespeeld en gezongen. Ook wij mogen niet op onze stoel blijven zitten.

Hieronder een greep uit het vragenuurtje - het gitaar kwartet en de salsaband moet men erbij denken:

Hoe komen studenten hier terecht?

De instroom verloopt via een selectieronde. De kandidaten dienen de negende graad basisopleiding achter

de rug te hebben. Een fysieke handicap vormt in principe geen beletsel.

Is er een opgelegd leerplan?

Neen. Er is een leerplan dat uitgaat van het ministerie. Er wel veel ruimte voor een lokale invulling. Dit volgt uit de bekommernis om de (lokale) culturele identiteit te vrijwaren. Zo is de provincie Sancti Spiritus bekend om zijn cabaret.

Vind je makkelijk werk?

Iedereen vindt gegarandeerd een job. Je kan ook werken en tegelijk verder studeren aan de universiteit, zonder het gebruikelijke toelatingsexamen.

Is er censuur in de kunst?

De docenten leken verwonderd over deze vraag. Volgens hen is er geen sprake van censuur. Alle tendensen en thema's kunnen aan bod komen. Omwille van het project van onze instelling ligt de nadruk wel op de eigen Cubaanse traditie.

Kan kritiek via de kunst?

Kunst is vrij. Kunst wordt ook gebruikt als wapen in de propagandaoorlog op Cuba. Hoofdbedoeling van de kunst is echter om de mens 'humaner' te maken.

Is er sprake van kruisbestuiving?

Uitwisselingen met andere landen zijn niet aan de orde, wegens gebrek aan gelijkaardige projecten in het buitenland. Een internationale doorbraak voor Cubaanse kunstenaars ligt moeilijk. Er zijn allerhande hindernissen: visa- en migratiereglementeringen, beheersing van de muziekmarkt in Noord- en Zuid-Amerika door de VS, boycot door de VS... Niet onbelangrijk: alleen al om geografische redenen zijn contacten met Europa niet

evident. Cuba is begrijpelijkerwijze meer gericht op het eigen continent.

Dit laatste vonden wij toch een gemiste kans. Cubaanse muziek en dans zijn in onze contreien immers een echte hype.

Hendrik Muyshondt, bediende

Ilse Dens, lerares secundair onderwijs/lerares drama

Uit de speech van Fidel Castro(5)

«De opleiding voor kunstanimateuren is een van de projecten van de Batalla de las Ideas, met als doel de algemene vorming en de levenskwaliteit van het Cubaanse volk te verbeteren. Ze startte in september 2.000, met 4.000 studenten, die streng geselecteerd werden toen ze het 3de jaar van het secundair onderwijs voltooid hadden. De cursussen lopen over drie jaar. Alle leerlingen studeren alle kunstvormen en niet enkel hun specialiteit. Veel leraars, artiesten, intellectuelen toonden zich bereid les te geven en in deze scholen en verrijkten de curricula.

De kunstanimateuren werken niet alleen in de scholen, maar staan ook ten dienste van de plaatselijke bevolking, en werken samen met andere culturele en sociale instellingen in de gemeenschap. Vaak zijn ze 's morgens op school, 's namiddags in hun dorp en 's avonds nemen ze deel aan de culturele activiteiten. Hun werk telt vijf basisdoelstellingen:

- de creativiteit in de scholen verhogen door workshops te organiseren
- de sfeer op de school verbeteren
- werken met amateur-artiesten en clubs
- technische en methodologische training organiseren voor het onderwijzend personeel
- de artistieke opvoeding in de school bevorderen

Hun werk zorgt er voor dat de school de belangrijkste culturele instelling is. Een getuigenis van een kunstanimator in de provincie Villa Clara: «Ik werk in Buenavista, een dorp in Remedios... Er was nooit een kunstanimator geweest. Ik geef les in alle specialiteiten. De directeur van het Cultureel centrum vroeg me tijdens de weekends te wer-

ken met de seniorenclub. Mijn specialiteit is drama, maar de senioren wilden dansen. Ik kende de Majagua-dansen (boerendansen die kunstanimateuren aanleren tijdens hun opleiding). Ik leerde hen de Majagua dansen en de senioren leerden me de dansen van Remedios.

In cijfers

KUNSTSCHOLEN EN SCHOLEN VOOR KUNSTANIMATEUREN

Op 10 jaar tijd moeten 30.000 kunstanimateuren gevormd worden in 15 provinciale scholen, in de specialiteiten muziek, plastische kunsten, theater en dans.

Nieuwe nationale balletschool: capaciteit: 300 studenten

7 nieuwe scholen voor plastische kunsten (totaal van 17)

Renovatie van de bestaande kunstschoolen en universiteit

5) Gegevens uit de speech van Fidel Castro Ruz, op de diploma-uitreiking van de school voor kunstanimateuren «Ernesto Che Guevara» Square in Santa Clara, op 20 oktober 20, 2002.

Dansen in de school. Het schoolorkest speelt ten dans en Hendrik waagt een salsapasje.

STUDEREN ALS JOB TWEDEKANSONDERWIJS IN CIENFUEGOS

We bezoeken in Cienfuegos de school van de 5 september '57. Vóór de revolutie heette dit het San Lorenzocollege, maar de school kreeg een andere naam: op 5 september 1957 voerde de *Beweging van 26 juli* (de groep van Fidel Castro) een aanval uit op de politiekazerne van Cienfuegos. Het statige, klassieke gebouw is oud en wat verval- len. Poetsvrouwen sleuren emmers water aan om de speelplaats schoon te maken: wegens de grote droogte is iedereen hier erg zuinig met het water.

Overdag volg je hier lager secundair onderwijs, maar 's avonds, van 17u tot 20u, gaat er een *Curso de Superación Integral* door, een soort tweedekansonder- wijs. 218 jongeren tussen 18 en 21 volgen er het 5de of het 6de jaar secundair onderwijs. Ze zingen de nation- ale hymne voor ons en dan gaan we allemaal door elkaar zitten in een grote kring. Wij krijgen uitleg en we kunnen vragen stellen.

Deze jongeren haakten af op school, soms ten gevolge van de 'speciale periode, wegens financiële of familiale problemen thuis, omwille van zwangerschap, school- moeheidDe schoolplicht loopt in Cuba tot 15 jaar. In deze streek maakte tot 30% van de jongeren het hoger secundair onderwijs niet af. Ze werkten ook niet. Een van de projecten van de *Batalla de las Ideas* be- stond erin hen opnieuw te doen studeren, met het oog op hun reïntegratie in de maatschappij. In Cienfuegos startte men in 2001, met de steun van de vrouwen- en de studentenorganisatie. Sociale werkers zochten de jongeren op en overtuigden hen. De jongeren krijgen een vergoeding van de staat tot ze een diploma halen. Men hoopt dit soort lessen af te bouwen: er haken nu immers minder studenten af.

De motivatie van de cursisten is vrijwel altijd toege- spitst op een bepaald beroep: ze willen werk vinden als dokter, als advocaat. Ze vinden de school goed aan-

gepast. Er is een semestersysteem. Iedereen krijgt les over de geschiedenis van Cuba en hoe de situatie kan verbeterd worden. Ze gaan er prat op dat ze het recht hebben - en dat horen we meermaals - hun ideeën te verkondigen. *De Batalla de las Ideas* komt al snel ter sprake. «We vechten met onze ideeën», legt Alessandro uit. «De kracht van de ideeën heeft Elian teruggehaald. Andere middelen hebben we niet. Nu vechten we op dezelfde manier voor de vijf.»

We spraken met een huisvrouw die fiscale assistente was en nu advocaat wil worden. Zij vindt de leraren zeer bekwaam. Er was een les wiskunde bezig en el- ders bezochten we ook een klas waar Engels gegeven werd aan de hand van de typische portfolio's in dag- bladpapier, die gratis te verkrijgen zijn in de postkanto- ren en heel goedkoop te vinden zijn in boekenwinkels. Ook voor Frans bestaan er zulke lessen: heel goed op- gesteld!

Anne-Maria De Witte, lerares OKAN

Annemie Mels, lerares secundair onderwijs

Tweedekansonderwijs. Na de dagtaak volgen vele jonge Cubaanse vrouwen nog cursussen in de avondschoon.

Integrale bijscholing voor jongeren (zo noemen de Cubanen het zelf)

STUDEREN als nieuw beroep

Hoofddoel: het zelfbeeld van de jongeren verbeteren.

Momenteel 109.325 studenten, waarvan 61,12 % vrouwen.

37.155 studenten krijgen een beurs aan de universiteit, waaronder 1.000 als studenten geneeskunde

STUDEREN VAN 'SMORGENS VROEG TOT 'SAVONDS LAAT DE NORMAALSCHOOL IN MELENA DEL SUR

De school *Escuela de formación urgente de maestras para la primaria* (versnelde opleiding voor onderwijzers) ligt aan de zuidkust van het eiland, in Melena del Sur, ongeveer 40km van Havana. Herhaaldelijk moeten we de weg vragen en omrijden tussen de grootschalige landbouwpercelen. De school is genoemd naar de Hongaarse revolutie van 1919. Bij aankomst worden we onmiddellijk in een kleine ruimte geloodst, naast een keukentje van waaruit we lekkere verse guava's en drankjes toegestoken krijgen. De directeur zelf neemt het woord, nadien komen een paar andere verantwoordelijken tussen als we vragen stellen. We worden echt wel overdonderd. Er is duidelijk hiërarchie, de atmosfeer lijkt «kazerneachtig», de directeur ongenaakbaar. Heel anders dan in de Yuri Gagarinschool, waar de warmte en gemoedelijkheid ons toestraalden. Maar toen ik zei dat guava mijn lievelingsfruit was, kreeg ik er nog een paar extra, niet versneden, mee voor onderweg. Zó streng waren ze dus ook weer niet.

Maar misschien hebben de discipline en het strikte dag-schema alles te maken met de zware opdracht waarvoor de school staat: ze organiseert snelcursussen van 8 maand voor onderwijzers, in plaats van de 5 à 6 jaar die een pedagogische universitaire opleiding vergt(6). De reden was een schrijnende nood aan onderwijzers in de hoofdstad, waar de klasjes, na tien jaar 'speciale periode' gemiddeld 37 leerlingen telden. Er was een tekort aan schoolmateriaal, er waren te weinig onderwijzers, het niveau in de basisscholen in Havana daalde(7). Toen besloot men kordaat in te grijpen en over te gaan tot een intensieve versnelde opleiding, die 4.000 nieuwe onderwijzers moest vormen. Het maximum aantal leerlingen in een klas in de basisschool moest teruggebracht worden tot 20.

De eerste reeks van 500 studenten startte in Melena del Sur op 17 september 2000. Er zijn reeds 3.500 af-

gestudeerden en nu is de zesde groep bezig aan zijn opleiding. Deze jongeren staan dus voor de klas als ze 19 zijn. Ze verdienen 150 pesos per maand het eerste jaar en 210 pesos vanaf het tweede jaar (als ze hun secundaire opleiding volledig achter de rug hebben).

Er is een zeer zware selectie onder leerlingen van het laatste jaar secundair onderwijs, in de secundaire scholen met een pedagogisch profiel van Havana en omstreken. Een dokter, vijf mensen met een master in de wetenschappen, een master in opvoedkunde en onderwijsmensen uit de basisscholen waar zij zullen werken, zijn verantwoordelijk voor deze selectie. De geselecteerde studenten voltooien hier hun spoedcursus in acht maand en zullen nadien, terwijl ze reeds werken, hun laatste jaar secundair kunnen afwerken. Een dag per week - zaterdag - volgen ze Spaans, politieke cultuur, Cubaanse geschiedenis, spelling. Daarna kunnen zij dan - zonder toelatingsexamen - naar de universiteit en moeten er maar drie jaar meer studeren om hun masterdiploma (licentiaat) te halen in één specialiteit, bijvoorbeeld kleuteronderwijs, informatica, wiskunde Engels, of bibliotheekwetenschap.

Vanwege de strenge preselectie slaagt hier minstens 90%. Het programma is echt volgestouwd, met te weinig tijd om te slapen en amper vrije tijd. We slikten allemaal, vol ongelof, en hadden heel veel moeite om het ons concreet voor te stellen.

Zo ziet het dagprogramma er uit (om stil van te worden...):

- 5u30: opstaan
- 7u00: zelfstudie (op tv)
- 8u-11u: les
- 11u05-11u30: onderbreking
- 11u40-14u.40: les
- 14u40-15u30: lunch

- 15u40-17u30 : lessen
- 17u30-18u00 : douchen
- 18u00 : nieuws of 'mesa redonda' (politiek debatprogramma op tv) dan avondeten
- tot tenminste 23u00 (en zo nodig tot 24.00 of zelfs 01.00 uur!): zelfstudie

En dit gedurende zes dagen één week en dan vijf dagen de volgende week. Elke zondag mogen de ouders op bezoek komen. Elk tweede weekend mogen de cursisten op zaterdag en zondag naar huis.

Elke 21 dagen is er een test. Zo iemand niet voldoende scoort (en men moet 7 of meer halen gemiddeld), moet hij/zij de test opnieuw maken. Dit gebeurt vaak, vooral bij de aanvang van de cursus. In oktober beginnen de lessen. In december en januari volgt de student een eerste stage, waar hij/zij veel praktische ervaring opdoet en vooral informatie inwint over de leerlingen. In mei en juni volgt dan de echte beroepsstage, die bepalend is voor het behalen van een diploma. Daarover oordelen de leerkrachten in de gastschool (die mentor zijn) in samenwerking met leraren van de normaalschool (tutoren), die het ganse proces nauwlettend opvolgen.

De studenten schrijven een pedagogisch essay, gebaseerd op hun stage. Er wordt dus van hen verwacht dat ze speciale aandacht besteden aan o.m. leesmoeilijkheden of leerproblemen voor wiskunde. Het onderwijzend personeel zelf in deze school hier is ook streng geselecteerd en hooggediplomeerd.

De studenten krijgen 14 vakken aangeboden, waaronder psychologie, pedagogie, didactiek, schoolmanagement (hierbij horen gedragsleer, spraakleer, sociale vraagstukken, taalproblematiek en kennisverwerving). Daarbij komen nog natuurwetenschappen en wereldbeschouwing, Spaans, literatuur, Engels, geschiedenis, politiek, informatica en ten slotte pionierswerking (kamperen en exploratie) en muzische vorming. Specifiek voor deze snelcursus is de aandacht die besteed wordt aan basisvaardigheden: leren lezen

en schrijven en rekenen (wat aan de universiteit niet gebeurt).

De bedoeling is dat leerkrachten het leerproces sturen, dat ze leren een weg te kiezen hierin, en dat ze succesvol kunnen lesgeven en de didactische principes beheersen. Televisie en video zorgen voor het lesmateriaal. De leraar is de vriend en begeleider van het leerproces van zijn klein groepje leerlingen (hoogstens 15 à 20).

Wij vroegen hoe men omgaat met een aantal problemen zoals dyslexie. Zij beschouwen deze niet als een hersenprobleem, maar als een leerprocesprobleem en vangende leerlingen op door hen speciaal te ondersteunen in hun leerproces. Enkel blinde, dove en zwaar gehandicapte kinderen worden naar aangepaste scholen doorverwezen, zegt men ons.

Anne-Maria De Witte, lerares OKAN

6) *In Cuba hadden alle leraars een universitaire opleiding, vóór er een leraarstekort ontstond t.g.v. de 'speciale periode'.*

7) *Speech by the President of the Republic of Cuba, Fidel Castro Ruz, at the ceremony for the reopening of 254 schools that were built or refurbished in the country's capital, held at the «Astral» Theater on August 13, 2002*

SOLIDARIDAD CON PANAMA BIJZONDER ONDERWIJS IN HAVANA

In de hoofdstad bezochten we **Solidaridad con Panama**, een school voor bijzonder onderwijs. Bij onze aankomst lopen kinderen af en aan. Reden, zo vertelt ons de directrice Lic. Esther La Ochoa: een olympische sportdag die mede bezocht wordt door niet-gehandicapte kinderen van diverse scholen. De directrice gaat ons voor naar een aula, alwaar ze ons een uiteenzetting geeft over de school en ons een en ander vertelt over speciaal onderwijs in het algemeen in Cuba. Boven de deur van de aula de tekst: *'De grootheid van een staat leest men af aan de manier waarop aandacht wordt gegeven aan gehandicapten.'*

De school bestaat sinds 1989 en werd door Fidel Castro geopend 10 dagen na de invasie van Panama door de VS op 20 december van dat jaar. De naamgeving is een blijk van solidariteit met het Panamese volk.

Solidaridad con Panama biedt plaats aan 143 motorisch en geestelijk gehandicapte kinderen van 6 tot 15 jaar. 51 van hen hebben geestelijke problemen.

De school is een internaat en de enige in zijn soort in het land. De 'speciale periode' haalde een streep door de bouw van nog twee van dergelijke instituten in respectievelijk het centrum en het oosten van het land. Kinderen die van ver komen kunnen maar twee of drie keer per jaar naar huis. Hun ouders mogen echter om de veertien dagen op bezoek komen. Kinderen die dichterbij wonen gaan in het weekend naar huis.

De verzorging is multidisciplinair. De leerkrachten zijn gespecialiseerd en worden door het Pedagogisch Instituut voorbereid voor onderwijs aan dit soort scholen. Behalve het onderwijzend personeel zijn er aan de school een pedagoog, een psycholoog, een logopedist, een fysiotherapeut, een arts, vijf verpleegsters en zelfs een tandarts verbonden. Deze laatste behandelt zowel

de kinderen als het personeel en de omwonenden van de school. Niet alleen het onderwijs, ook de medische behandeling van de kinderen is volledig gratis, inclusief chirurgische ingrepen.

Voordat met het leerproces van start gaat, leren kinderen eerst zich te concentreren en uitdrukking te geven aan hun gevoelens. De directrice benadrukt met klem het belang van psychologische begeleiding, niet alleen van het kind, maar van de hele familie.

Na de uiteenzetting van de directrice stellen we enkele vragen. Hoe zit het met abortus in Cuba, zo vraagt een van ons zich af. Abortus is in Cuba legaal. Als geconstateerd wordt dat een kind ernstig gehandicapt is, is het de moeder die bepaalt wat zij wil. Overigens blijkt er een groot genetisch onderzoek gaande te zijn naar de oorzaak van verschillende aangeboren afwijkingen. De inzet hiervan is uiteindelijk door preventie te bereiken dat kinderen zoveel mogelijk zonder afwijkingen ter wereld komen.

Een andere vraag gaat over de toekomst van de kinderen als ze eenmaal van school zijn. Het gaat erom kinderen en hun familie te leren in hun omgeving om te gaan met de handicap van het kind. Op school wordt daartoe zowel fysieke als mentale verzorging en ondersteuning gegeven. Kinderen worden gemotiveerd om verder te studeren. Er zijn beschermde werkplaatsen. Als de verzorging van een kind het vereist kan de moeder tegen betaling van een salaris de volledige zorg voor het kind op zich nemen.

Hoe worden kinderen met handicaps opgespoord en wie bepaalt waar ze heen gaan? De Centra voor Diagnostiek en Oriëntatie (CDO) zijn verantwoordelijk voor vroegtijdige ontdekking, het identificeren van risicofactoren en het nemen van de juiste maatregelen. De CDO's zijn hierin gespecialiseerd en er werken

teams van psychologen, psychopedagogen, pedagogen, logopedisten, psychometristen en sociale werkers. In overleg met de gemeente en de ouders wordt gezocht naar de best mogelijke oplossing voor het kind.

Na de vragen volgt een rondleiding door de school. In een computerlokaal zitten twee meisjes met een leerkracht achter de computer. Ze willen later verder studeren. In de gangen en op de binnenplaats staan groepjes kinderen van het lager middelbaar ogenschijnlijk te kletsen, maar wie beter kijkt ziet dat verplegend personeel met hen praat of medicijnen verstrekt. Opvallend veel rolstoelen komen klaarblijkelijk uit China. We zien de behandelkamer van de tandarts en nemen een kijkje in de grote fysiotherapeutische ruimte. De behandeling die de kinderen hier krijgen wordt ingesteld door een arts. Kinderen zijn er hard aan het werk op hometrainers en looptoestellen. Een jongetje houdt een soort scheepsstuurrad draaiende. Een meisje wordt begeleid bij het trainen van haar handen. Deze mensen zijn allen academisch geschoold. De klasjes zijn klein. Een juf geeft een rekenles aan drie kinderen van een jaar of tien. Ergens anders krijgen drie kinderen Spaans van een leraar. In een klas met vijf jonge, zwaar gehandicapte kinderen wordt de leerkracht bijgestaan door twee stagiaires. We zien een muzieklokaal en een werkplaats met gereedschappen. Beide zijn sober ingericht, de materialen zijn oud, maar functioneel.

Sober zijn ook de slaapzalen. Op de bedden van de kinderen geen knuffels, maar een plastic badeendje. Geen vrolijke posters aan de muren. De leefruimte bestaat uit een televisie en wat losse plastic stoelen. Op sommigen van ons maakt dit een deprimerende indruk. Volgens anderen wordt dit tekort, veroorzaakt door de Amerikaanse blokkade, meer dan goed gemaakt door de menselijke aandacht die de kinderen in ruime mate krijgen.

Overal zien we een grote betrokkenheid: in de vriendelijke ogen van de stagiaire, in de hand van een leerkracht op de schouder van een kind, in de trotse blik van de directrice als ze met ons mee kijkt en luistert naar

het muzikale optreden dat ons aan het eind van onze rondleiding wordt gepresenteerd.

Met een sprankelend, maar ook emotionerend en inspirerend optreden van een achttal kinderen onder begeleiding van hun gitaarspelende meester nemen we afscheid. Het refrein van het door de leerkracht geschreven lied over 'de vijf' klinkt nog na in ons hoofd: 'Gerardo, Fernando, Antonio, Ramon y José ... son inocente!

Anne-Mieke Vermeulen, leerkracht
basisonderwijs

Paul 't Hart, hovenier, als gehandicapte werkzaam bij milieu-educatie via de Sociale Werkvoorziening (beschutte werkplaats in Nederland)

Bronnen:

Raisa Pages (Granma International staff writer) Maximum priority: solving social problems

Marisela Pérez Unday; La Educación Especial, su valor social y humano
<http://www.embacuba.com.mx>

María Valerino San Pedro; Un significativo logro de la Revolución: la Enseñanza especial; 20 september 2004

Gehandicapte jongeren oefenen hard tijdens een revalidatiesessie.

De cijfers 1)

Vandaag de dag ontvangen in Cuba zo'n 57.000 kinderen met een handicap (2,3% van de schoolgaande jeugd) speciaal onderwijs. Ter vergelijking: in Nederland zijn dat 129.330 kinderen of 4% van de schoolgaande jeugd. De zorg voor deze kinderen wordt in Nederland echter meer en meer ontmanteld, terwijl in Cuba juist een uitgebreid onderzoek naar de toestand van gehandicapten en de nood aan speciaal onderwijs is afgerond en stappen worden ondernomen om de situatie voor gehandicapten verder te verbeteren. Nog een vergelijking dan maar. Het BNP van Cuba bedroeg in 2003 \$10,6 miljard, dat van België \$ 233 miljard en dat van Nederland \$ 366 miljard!

Er zijn in Cuba 428 scholen voor speciaal onderwijs, waaronder 13 peuter- en kleuterscholen, 42 speciale scholen, 23 ziekenhuisklassen, 664 speciale klassen op basisscholen en 32 kindertehuizen. Zij krijgen de zorg van 21.019 werkers in het speciaal onderwijs, waarvan 14.400 ervaren onderwijzers. 1.223 kinderen krijgen thuis les van 573 ambulante leerkrachten.

1) bronnen: Wereldbank, Unicef, CBS, Granma International

Vóór de revolutie van 1959 bestonden er in heel Cuba slechts 14 centra voor speciaal onderwijs, met niet meer dan 20 gespecialiseerde leerkrachten. Deze scholen werden bezocht door zo'n 134 kinderen met uiteenlopende handicaps. Voor het overgrote deel waren het particuliere instellingen.

In de loop van 1977-1978 werd er een plan ontwikkeld om het speciale onderwijs verder te verbeteren door de toepassing van verschillende technische middelen op neurologisch en audiovisueel gebied.

Daarna heeft de 'speciale periode' zijn tol ook in het speciaal onderwijs geëist. Als gevolg van de blokkade van de VS konden eenvoudige materialen voor het onderwijs niet of onvoldoende worden aangekocht. Hetzelfde gold bijvoorbeeld voor meer specifieke zaken als braillemachines en braillepapier. Geplande scholen konden niet worden gebouwd. Desondanks zijn er geen instellingen voor speciaal onderwijs gesloten.

Geschiedenis van het speciaal onderwijs in Cuba

Op 4 december 2001 vierde Cuba het 40-jarig bestaan van het speciaal onderwijs met de opening van een speciale school voor autistische kinderen in Havana. Veertig jaar eerder was het departement voor speciaal onderwijs ingesteld binnen het ministerie van onderwijs.

PALACIO'S, ECHTE KINDERPALEIZEN, MAAR NIET ZOALS IN DE SPROOKJES!

We bezoeken vandaag één van de vele Palacio's op het eiland. Elke grote stad heeft voor zijn studenten een eigen Palacio. Palacio's, paleizen, wat zijn dat voor rare beesten? Zoals bij de meeste bezoeken is het voor mij altijd even puzzelen met eigen referentiepunten vanuit België, waarmee ik dan meestal toch niet ver kom: Cuba is zo anders dan Europa! 't Was me dus niet erg duidelijk wat we te zien/horen zouden krijgen: geen school, geen jeugdbeweging en toch verplichte kost voor elke Cubaan tussen 8 en 15 jaar. Onze reisbegeleider is helemaal in zijn nopjes en zegt: je zult het wel begrijpen, 't is iets heel tofs en de jongeren zijn hier heel graag.

Het gebouw is enorm groot en omgeven door heel veel groen. «David» wacht ons al op, op de trappen. In vloeiend Engels, en ongelooflijk enthousiast zal hij ons een schitterende rondleiding geven in zijn 'paleis': brede gangen en trappen, alles zoveel mogelijk open. Zoals we zullen merken zijn veel scholen hier zo gebouwd, zodat er overal veel tocht ontstaat, want het is hier ongelooflijk warm. Het is echter geen 'paleis' in de letterlijke zin van het woord. In elk 'vertrek' ervan kan om zo te zeggen een 'beroep' uitgeoefend worden. Aan de jongeren de keuze uit de 160 jobs die ze hier 'in het klein' kunnen leren.

Wij hebben een schoonheidssalon bezocht, een scheikundig laboratorium, een kunstmatige mijnsite, een weversatelier. Telkens werden we ontvangen door de 'jonge stagiair(e)s' die in een paar woorden hun werk aan ons toonden en verklaarden in voorbeeldig Engels. Nu bedenk ik: deze palacio's zijn ook niet verbonden aan bedrijven... zoals zoveel stages bij ons wel zijn, maar geheel vrije plekken waar jongeren wars van elke commercie of externe druk, maar samen met andere jongeren in een eigen dynamiek zichzelf kunnen ontplooiën: een job leren, aan sport doen, jobadvies krijgen, ... als je 't mij vraagt: slim bekeken van die Cubanen.

Dit bezoek heeft mij erg getroffen. Als kind heb ik het altijd zalig gevonden om met mijn vader mee te helpen met allerlei hand- en tuinkarweitjes. Op school werden technische capaciteiten echter nauwelijks gestimuleerd. Ik behoorde nu eenmaal tot de groep leerlingen die geen 'beroep' zou studeren: ik werd klaargestoomd voor een ander soort markt. Toen ik uitkwam in het 6de secundair Latijn-Grieks, stond ik nog steeds even ver: wat ligt er mij nu? Wat moet ik nu verder studeren? Wat ben ik jaloers op deze Cubaanse kinderen die wekelijks de kans krijgen om te zoeken naar hun ding, om hun eigen -om het zo te zeggen- 'roeping'.... te ontdekken. Ik kán het nergens mee vergelijken in België. Ik heb er mijn licht over opgestoken in Frankrijk: daar zou het bestaan hebben, maar het zou niet gewerkt hebben? Waarom? Ik weet het niet. Ik vind deze palacio's een zeer waardevol onderdeel van het Cubaanse onderwijssysteem. Naast het geïntegreerd lesgeven met dezelfde leerkracht gedurende drie jaar natuurlijk, en naast zoveel andere initiatieven waardoor het onderwijssysteem steeds maar verbetert. Dit land investeert in zijn onderwijs, en dus in zijn toekomst.

In de voorstellingsfolder van het Palacio in Havana, dat ook tijdens de vakanties allerlei activiteiten organiseert, lezen we:

«Het Centrale Palacio van de Pioniers (CPP) werd op 15 juli 1979 geopend door President Fidel Castro. Het Palacio wil jonge kinderen adviseren bij het beter kiezen van hun latere job, en helpt jongeren bij het experimenteren met hun 'roeping'. De extra tijd die ze hier wekelijks doorbrengen maakt deel uit van hun opleiding binnen het lager middelbaar onderwijs. Elke jongere in Havana tussen de 8 en 15 jaar uit het lager en middelbaar onderwijs komt hier wekelijks naartoe om een juiste beroepskeuze te bepalen in een van de 160 beschikbare specialisaties: van scheikundige over schoonheidsspecialiste tot bakker...Wat wil

ik later graag doen? Noem maar op, je kunt het hier eens uitproberen. En het is 'verplichte' stof binnen de schoolopleiding van lager en middelbaar.

Elk van de 22 Cubaanse ministeries is op de ene of andere manier vertegenwoordigd in deze 'jobclubs' en daarom wordt het CPP ook beschouwd als een soort 'maquette' van de Cubaanse maatschappij. Op die manier worden kinderen niet enkel gemotiveerd om te werken voor het algemeen belang, maar beseffen ze ook het belang voor de economische ontwikkeling van het land. Onafhankelijk van de specialisaties die ze volgen krijgt elk kind ook complementaire lessen in milieuzorg en -bescherming, in plastische kunsten en muzikale vorming.

Tijdens de schoolvakanties blijft het Palacio ook open met het kinderzomerprogramma, dat kinderen en tieners van over de gehele wereld verwelkomt. De slaapkamers hebben airconditioning. Deze jongeren vertoeven niet enkel in het CPP, maar ze gaan ook sightseeën in Havana en op het strand van Varadero, ze kunnen deelnemen aan sport en culturele festivals, en genieten van het zwemmen, en de hitte hier wegspoelen in de grote zwembaden van het Palacio. Ze kunnen paard en ponyrijden, ze kunnen cursussen volgen in plastische kunsten en dans. Op aanvraag blijven de raadgevende clubs ter beschikking om jongeren advies te geven bij het zoeken naar een geschikte job.»

Tine Demyttenaere, leerkracht NT2 (Nederlands voor Anderstalige Volwassenen in Brussel)

pisch land!), er zijn pioniers die de zwakkere leerlingen van de klas bijwerken. Vaak organiseren ze ook culturele festivals en activiteiten, zoals de jaarlijkse Kinderweek van de Overwinning, waarbij ze de aanval op de Moncadakazerne naspelen. Belangrijk zijn ook de « belangstellingskringen»: als een aantal kinderen interesse heeft voor een bepaald onderwerp of een bepaalde vaardigheid, organiseert de lokale pioniersafdeling daarvoor clubs. Ze nodigt deskundigen uit en die leren de kinderen de meest verscheidene zaken: in Sancti Spíritus zagen we een spetterend cabaret (dans, toneel, voordracht) en een demonstratie van karate. In het atelier natuur kregen we uitleg over de vissen en in het atelier mechanica hadden de kinderen een eenvoudig werktuig ineengeknutseld. Deze ateliers vinden zowel tijdens als buiten de schooluren plaats.

Pioniers

De Pioniers zijn een organisatie voor kinderen en jongeren. Alle kinderen kunnen lid worden. Hun rol is vooral ideologisch, hun motto is: Pioniers voor het communisme, we willen zijn zoals Che. In Cuba spelen de Pioniers ook in de scholen een belangrijke rol. Ze zijn georganiseerd per klas, en in elke school bestaat een raad van de pioniers. De Pioniers helpen de leraars bij de opvoeding: zo zijn er bijvoorbeeld ploegjes die waken over de hygiëne op school (erg belangrijk in een tro-

'El Che' is niet zomaar een hippe poster voor de jonge Cubanen, maar een inspirerende kracht.

'T IS WEER VOORBIJ DIE HELE CUBAREIS

Nu zit ik met mijn foto's in de regen hier...Nou, de foto's heb ik nog niet, maar de regen is er alvast wel, alsook de dromen elke nacht, waaruit blijkt dat mijn hoofd nog in Cuba vertoeft. Als een zombie loop ik in mijn eigenste school rond en aanzie het helse schouwspel : nog maar een week bezig en alweer haast overspannen! Hopen verbeterwerk die zijn blijven liggen en verse stapels in aantocht. Oefenen voor het schooltoneel binnenkort, voorbereiding Londenreis, vergadering hier, klassenraad daar. Om nog maar te zwijgen van het thuisfront, waar iedereen mij claimt want moeder-dochter-partner is eindelijk terug en hoe was het in Cuba? Hoe zijn de scholen ginder?

Even op mijn tanden bijten, vriendelijk glimlachen en dan zoiets stoms zeggen als : *'t Is niet te vergelijken, 't is ginder heel anders...Help!* Het liefst van al zou ik het willen uitschreeuwen : *Give me a break voor een week of zo, en kom daarna eens op de koffie of op de wijn voor een uur of vijf, zodat ik eens rustig kan vertellen over Cuba.* Die week heb ik minstens nodig om te verwerken wat ik gezien en meegemaakt heb en die vijf uur om het voor mezelf te formuleren, zodat ik eindelijk weet wat ik erover denk.

Alsof het niks is om twee weken in een compleet andere wereld te vertoeven! Wij zijn wel niet de hele tijd op het strand van Varadero gaan liggen hé, wij hebben wel een STUDIEREIS gemaakt, hé. Wij waren geen gewone toeristen hoor! Teleurstelling op het gezicht van de toehoorder, want wie gaat nu uitgeremd tijdens een schoolvakantie weer naar school, en dan nog wel in Cuba - of all places- waar je zo van het leven kunt genieten

naar het schijnt. Kom, goeie ouwe Carlos Puebla, zing me even terug naar Cuba, naar mijn plaatsje vooraan in onze kleurige luxeautocar, van waaruit ik zowat het halve eiland heb zien voorbijgliden.

Ik zal jullie eens even vertellen waar ik van genoten heb. Om te beginnen van onze levenslustige gids Ramiro, die 's morgens de bus opstapte met de woorden : *Are you ready for the party today? Want for us, Cuban people, life is a party and we like singing and dancing.* Moet ik ook eens proberen als intro het eerste lesuur op maandagmorgen. Ze zouden denken dat de mojito's naar mijn hoofd gestegen waren of zo. Maar wat blijkt in de scholen ginder? Salsa is er nooit ver weg, ik zou ook wel eens willen dansen tijdens de middagpauze, desnoods met mijn leerlingen. Of schouderklopjes en zelfs kusjes uitdelen als ze eens hun best gedaan hebben. Stel je voor, een collega die plots gek begint te doen en uitbundig met haar heupen begint te draaien en te lachen, maar voor de rest helemaal in orde is. Ja, hallo kroket! Altijd luchtig gekleed, altijd zon, drank,

lekker eten en muziek à volonté. Zwemmen in een azuurblauwe Caribische Zee, echte palmbomen op het strand.

En dan de confrontatie met de natuur ginder: urenlang rijden in the middle of nowhere, langsheen bananenplantages (waarvan de bloemen op lantaarns lijken), guaveplanten, reuzenhibiscussen, suikerrietvelden. Het simpele harde leven : boeren met ontbloot bovenlijf en strohoeden, zich verplaatsend met paard en kar. Krabben die schuin de straat oversteken op weg naar zee en meedogenloos platgereden worden, zodat de aasgieren daarboven hun gang kunnen gaan. De struggle for life : geiten, koeien en paarden die langs de kant van de weg komen grazen en worden opgeschrikt door onze toeterende bus, met wat geluk lopen ze de juiste kant op. Een botanische tuin waar we onze kamerplanten in bomenformaat terugvinden en waar ook een mysterieus soort viagraboom groeit (Jacques, heb je je voorschrift voor over 30 jaar al?). Hier leer ik dat de lianen waarlangs Tarzan naar zijn Jane toeslingerde in feite de luchtwortels zijn van een soort reuzenboom. Hier zie ik deegrollen en monkey-traps in de bomen hangen, moet kunnen...

Of die keer dat we opeengepakt in een robuust maar krakend legervoertuig naar boven werden vervoerd, zodat we eindelijk ook eens dat felbegeerde real life gevoel kregen dat we als verwerende toerist al een hele reis gemist hadden. Het duurde niet lang, want daarboven werden we na een paradijselijke wandeling alweer vergast op een even paradijselijk eetmaal. Speciaal voor ons had een man urenlang met de hand een speenvarken zitten roosteren, waarop wij niks beters wisten te verzinnen dan het met veel smaak op te eten. Moest ook kunnen.

Handdoeken als zwanen uitwaaiend over de bedsprei, een professioneel waterballet in het zwembad van het hotel, uitregenen in Havana en daarna koffie met rum drinken en in nachtkleed de bus op moeten, de slappe lach krijgen 's avonds in bed, gewekt worden door een ondermaats ochtendconcert (dat doen onze vogeltjes beter), het kan allemaal in Cuba.

Wat zouden de mensen ginder zich van ons herinneren? Van die bleke bende leerkrachten die eindeloos vragen bleven stellen, de school binnenvielen op onmogelijke tijdstippen en alles overhoop haalden, stungtelige danspassen demonstreerden en last but not least

helemaal hun gezicht verloren toen ze de Cubaanse huismoeders toiletzeep voor schuurzeep wilden aansmeren? Misschien dachten ze wel : *Wat komen die hier doen? Moesten die niet op het strand van Varadero liggen?*

We hebben het geprobeerd, maar we hebben het daar maar een half uurtje uitgehouden.

Nee, WIJ waren zeker geen gewone toeristen...

Ingrid Francx, lerares Engels TSO

De Democratische School
Erkenning P206727
Trimestrieel
N°22, augustus 2005
Afdelingskantoor: Antwerpen 1
v.u.: J.P. Kerckhofs
103 Vrijwilligerslaan, bus 6
1160 Brussel

België-Belgique
P.B.
2000 Antwerpen 1
8/5116